

V Ljubljani, dné 15. mal. travna 1896.

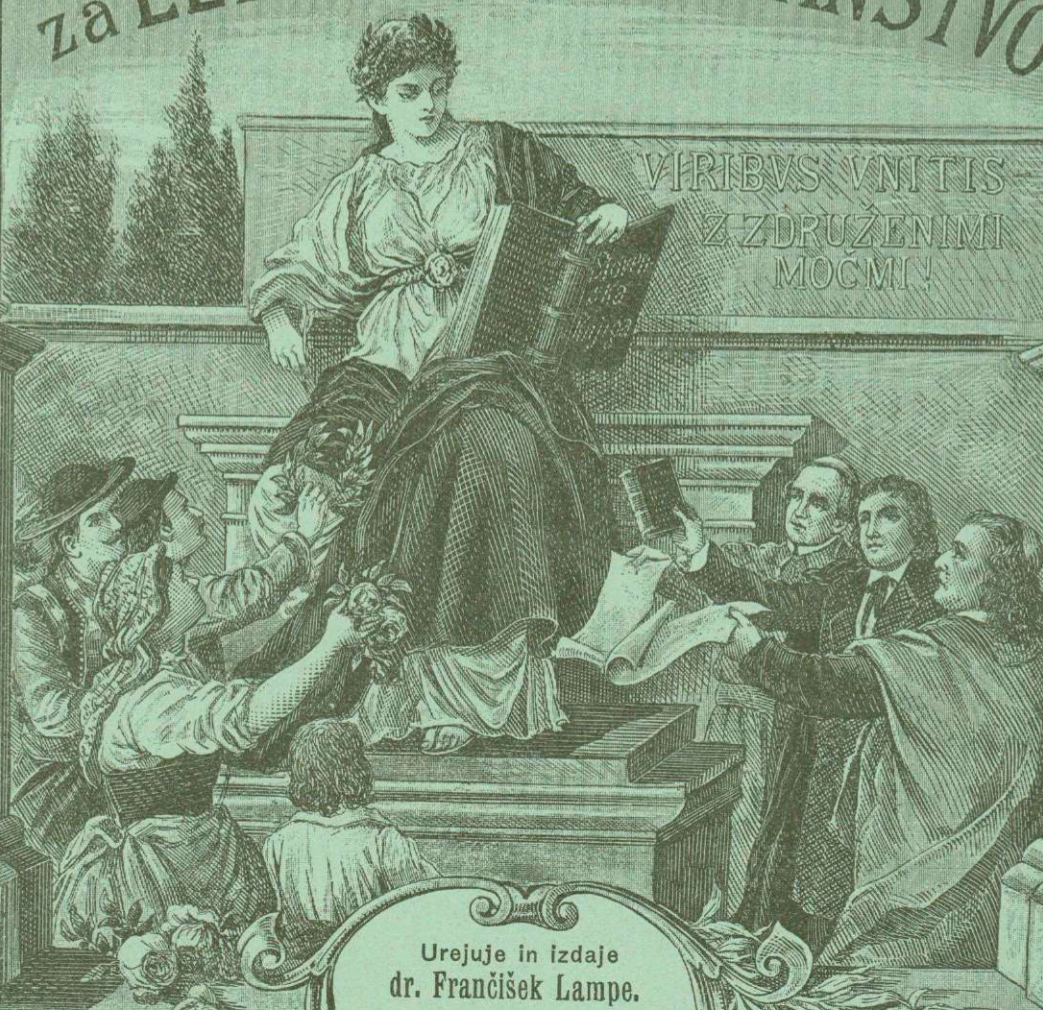
DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

za LEPOSLOVJE in ZNANSTVO.

Leto
IX.

Štev.
8.

Urejuje in izdaje
dr. Francišek Lampe.
Tiska
Katol. Tiskarna.

Vsebina 8. zvezka.

	Stran
1. Knez Ljudevit. Zložil <i>A. Hribar</i> . Vojna. — Vojaški spev. — Zbor. — Glas vil	226
2. Judita. (Roman.) Spisala <i>Pavlina Pajkova</i> . (Konec.)	229
3. Vzori in boji. Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben</i> . (Dalje.) . . .	234
4. Na kosilu pri cesarju. Po resnični dogodbi spisal <i>P. Bohinjec</i>	240
5. Sonet. Zložil <i>F. S. Finžgar</i>	243
6. Sonet. <i>F. S. Finžgar</i>	243
7. Kočevje. Spisal <i>Viktor Steska</i> . (Dalje.)	243
8. Biserji. Zložil <i>A. Hribar</i>	245
9. Hrabroslav Volarič, slovenski skladatelj. (Življenjepisna črtica.) Priobčil <i>Janko Leban</i> . (Konec.)	246
10. Črtice iz zgodovine lepih umetnostij. Spisal <i>dr. Anton Medved</i> . (Dalje.)	250
11. Dunajsko koncertovanje „Glasbene Matice“. Spisal <i>dr. Janko Pajk</i> . . .	252
12. Književnost	255
A. Slovenska književnost. <i>Knjige „Slov. Matice“ za l. 1895.: Zabavna knjižnica. IX. zvezek. — Ant. Knezova knjižnica. II. zv. — B. Hrvaška književnost. Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1895.: Zabavna knjižnica Matice Hrvatske. Svezak 176—178. — August Harambašić: Izabrane pjesme.</i>	

Na platnicah: *Bodočnost slovenskega naroda*. (Dalje.) — *Nove knjige. — Darovi za Marijanišče.*

Slike.

1. „Da bi stotero rodilo!“	225
2. Dobri pastir. Slikal <i>Murillo</i>	233
3. Beatrika Cenci. Po sliki <i>Guida Renija</i>	241
4. Hrabroslav Volarič	246
5. Pevski zbor „Glasbene Matice v sušcu 1. 1896. Fotgr. <i>W. Helfer</i> 248, 249	

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII. in VIII. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse letošnje (1895) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišću. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

„Da bi stotero rodilo!“

Knez Ljudevit.

(Zložil A. Hribar.)

(Dalje.)

Vojna.

Oj Triglav, častita gora,
Vsak dan prvo tebe Zora
Z žarki ljubkimi obsvita;
Tvoja glava skalovita
Prva vedno se probuja.
Še štrlé po Karavani
K nebu drugi velikani,
Strmo dvigajo se v zraki:
A Triglav je nad oblaki.

Čarobno Triglavske glave
V sinji zrak kipé v višave.
Nad Triglavom pa meglica,
Kakor Zore je tančica:
Bog Triglav tu v njej prebiva.
V megli biva bog triglavi
V divni, nepresežni slavi;
Služijo mu deve čile,
Deve, vrhplaninske vile.

Cvet beró mu vrh planine,
Koder sneg nikdar ne zgine,
Kar okó ga vil zasledi
V trdih skalah, v večnem ledi;
Pa pletó ga v zale vence.
Cvet, kot kri rudeč, sneženke,
Pomladanke in jesenke,
Kakor zvezd rogljate vtrinke,
Snežnobeli cvet, planinke.

Bog Triglav se zveseljuje,
Ko se vsak dan mu daruje
Cvetje popleteno v vence;
Narod gleda svoj, Slovence
Po deželah krog Triglava:
Zre Podravje korotansko,
In obrežje zre jadransko.
Premotriva Save, Soče
Dol okó mu vedno zročé.

Izpod sinjega Triglava
Pa pritaka bistra Sava,
In privreva brhka Soča;
In obema bog naroča,
Naj hitita v rod slovenski,
Ljudstvu nosita bodrila,
Tajna, božja naročila;
Naj zlajšujeta mu boli,
Rodu dobremu po doli.

Pa šumeva čez jezove,
Čez jezove in slapove,
Pa se peni bistra Sava
In med rodом pozvedava
O nezgodah in o sreči,
O življenji in naporu
V dolih doli, v gričih gori;
Pozvedava i o slogi
Ter o vsakoršni nadlogi.

Pa pritaka k njej poslanka
Kokra, bela Korotanka;
Pa prihaja k njej pri Loki
Sora brza v živem toki;
Bistrica in Pivka lena,
Z bistro Savo i Savinja
Svojo temno vodo strinja;
Ko se Krki tok zmehkuži,
Tudi ona se pridruži.

Sredi pa hrvaške zemlje
Sava s Kolpo se objemlje.
Materi, skrbeči Savi,
Slednja hčerka svoje pravi,
Kar je skusila na toku.
In na brzem svojem hodu
Sava vse pozvé po rodu,
Vse pozvé o mirnem stanji,
Vse pozvé o bojevanji.

Kjer se topla Kolpa reka
S Savo sestri, s Savo steka,
Dvigajo se močni stolpi
Tik ob Savi in ob Kolpi:
Sisek-grad je mesto trdno.
In sè stolpov Sisek-grada
Ljudevit mogočno vlada
Hrabri, čvrsti rod, Hrvate,
In Slovence južne, brate.

Danes knez pa ni v dvorani,
Zunaj je pri vojni zbrani;
Zbrani v bran so domovini
Krepki borci, hrabri sini,
V polji izven Sisek-grada.
Oj, te nepregledne vrste,
Oj, kako so čile, čvrste!
Hrabrost in pogum jih greje,
Složna moč iz src jim veje.

Z Ljudevitom vrli knezi
Spajajo se v složni zvezi:
Črtivoj je od Podravja,
Benor silni iz Posavja,
Branimir izpod Gorjancev,
Krešič je dovêl Slovence,
Hrabri Dobroslav Dobrence,
Baltimor od gornje Kolpe
Strelcev je dovêdel tolpe.

In ta vojna raznorožna,
Raznolika, vsa je složna,
In v krdela se zvrščuje,
Vojne si načrte snuje,
V vajah brhkih se poskuša.
Oh, kako so kiji pezni,
Okovani in železni!
Pak junakov ne težijo,
Kakor trste jih vihtijo.

Spretna roka okovala
Borcem dolga je bodala.
Stresa se srce ti z grozo,
Kadar zreš v železno lozo
Ostrih sulic na planoti.
Roj še z rojem tu se skusi,
Dobro vsak si meč nabrusi:
Dobro meči so skaljeni,
Vsem nabrušeni, zostreni.

Vsi v orožju so sinovi,
Tudi loki so jim novi,
Lahki, beli in okrožni
In vpogljivi, brzoprožni,
Vsi od gabra so izklani;
In primerni so, priročni,
In pri njih motvozi močni.
Deklice so v zimi čule,
Tkale so motvoze, tule.

Čija bo, ne vprašaj, zmaga,
Če gre vojna ta nad vruga;
Kje v sovragu so junaki,
Kot Hrvat, Slovenec, taki?
Kdo tej vojni more blizu?
Toda Nemcev neštevilne,
Frankov, Lahov vojne silne
S treh straniž že nadnje spejo,
Prekoračijo že mejo.

Pa na čelo se postavi
Vojni svoji knez in pravi:
„Ni, junaki, se muditi,
Narod moramo braniti,
Zalo svojo domovino.
Vroča nam se kri pretaka,
Tu junak smo tik junaka,
Moč, pogumnost vsi imamo,
Vragu kažimo, kaj znamo.

Tu donaša bistra Sava
Nam bodril bogá Triglava;
Glejte jo, kako se peni!
Triglav z nami dobro meni,
In Perun nam zmago jamči.
Le hitimo na bojišče,
Za domovje in ognjišče,
Le branimo svoja prava,
Da ne gasne naša slava.“

Pa zatrobi rog za rogom
Vojni klic: s Perunom bogom!
In v posamezna krdela
Razvrsti se vojna cela
In hiti na boj, na vrage.
En pozdrav še domovini,
Majki, sestrici na lini,
In še en pogled nevesti . . .
In gredó junaki zvesti . . .

Vojaški spev.

Zatrobi rog, zavrišče roj,
Pomiče nujno se na boj.
Razlega spev, budi pogum,
Da Savi, Krki jemlje šum.

Kdo lepši je, ko mlad junak,
Za boj dozorel, čvrst, krepak?
Kako podá se mu oklep,
Ko gre na vruga na pretep!

Kako oprava ga krasí,
Bogove same veselí,
Ko lok imá in tul pušíc,
Koraka v boj na vojni klic!

Še sulico imá in meč,
Junak ne rabi v vojski več,
Sovrag pobežal bo in drl,
Ko bo junaka le zazrl.

In ko prične se boj krvav,
Ni dosti mu sovražnih glav;
On tepe, bíje, seka preč,
Da kij se lomi, zviija meč.

In ko se vrača zmagovit,
Naproti gre ga vse slavít;
Domača hiša, deklíc roj,
Objeti vse ga hoče koj.

In vile same prihité,
Mu zmage venec podelé,
In vse pravice dá mu rod,
Da prosto hodi vse povesod.

In stokrat srečen dom je tak,
Ko vzgojil v njem se je junak;
Deset pomrlo bo rodóv,
A še bo živ spomin njegov.

Zbor.

Pod vaško lipo so možjé,
Možjé sami staroste,
In mnogo, mnogo govoré
Od stare dôbe proste.

Možje so sivi, zgrbih lic,
In pantijo globoko,
In čudne sodbe sojenic
Tolmačijo široko.

Župan besedo govori:
„Možje, saj misli svoje
Lahkó povem, kaj zadnje dni
Imámo vedne boje?

Bogovi naši nas črté,
Ker kdaj očetje naši
Po vsej, kar grške je zemljé,
Bilí so razsajaši.

Poznali niso rek ne mej,
Nikomur dobri bili,
Zdaj v desno, levo, zdaj naprej
V deželo so drvili.

Silo vragov strl je meč
Ob vojski s Carigradom;
A v robstvo spravil jih še več
Napad je za napadom.

In koliko je mest požgal
Naš rod tedanje čase,
Zakladov koliko nabral,
Bogastva spravil nase!

V trepetu zmir Bizanc je bil,
Vse Grk mu je obetal,
Samo, da s tem je rod miríl,
Da ropat ni poletal.

Pogodba sprave in mirú,
Premirja ni veljala,
Ko prišla vojska je domú,
Je brzo spet zdivjala.

Bogovom všeč ni, da takó
Slovenec je postópal,
Ravnal je z ljudstvi pretrdó,
In mnogo jih pokópal.

In zdaven že je sklep bogóv,
Da dnevi prišli bodo,
Ko združilo se več rodóv
Slovincem bode v škodo.

Slovenec Veličar, junak
Justina branil carja,
In ž njim boril se roj krepak
Slovencev za vladarja.

Sloveni naši pa domá
Preskakali so meje,
Prodirali so do morjá
V cesarstvo zmir globljeje.

Zastonj je bil ves Grkov trud
Slovence pomiriti,
Ubit je slavni bil Kibúd,
Vojaki mu pobiti.

Dajal jim davek Carigrad,
Dubróvnik močni strlí,
In vživajoči zmage sad
I Toper so podrli.

Občutil Lazar naš je meč
In Aspad ga je čutil,
In družih vojvod le še več,
Da nikdo ne bi slutil.

Pa ko dospejo v zemlje té
Očetje naši blažji,
Že čakale so jih vojské,
In sosed bil sovražji.

Pogosto hodil je z vojskó
Nad nje Bavarec Tésel,
Pa čutil naših je rokó
In kmalu se je vnesel.

Prihrul je Gizulf, silni Lah,
Pa brž so ga spodili,
Takó za veke so zapáh
Pred Grki zapahnili.

Prišel pa besov vseh je bés,
Prišel je Ober kleti,
In kot da kamen smo in lés,
Tu z nami če početi.

A ljutejši kot Ober sam,
Nastal je vrag mej nami,
In kam to bo, staroste, kam?
Sodite modro sámí.

Sovrag okrog, sovrág domá,
Povsod napéti loki,
Povsod le kij in meč divjá,
Tekó krví potóki.

Kaj bo iz tega, modri zbor?
Slovenec bo izginil,
Če vrag ne bo, bo strl razpor,
Ki se mej nas je vrinil.

Dospeli črni so možjé,
V Slovence od večera,
In jednega Boga učé,
In to je nova véra.

Povsem te vere ne poznám,
A bliskoma prodira,
In nemški cesar z mečem sam
Krvávo jo podpira.

In tacih časov bilo ni,
Kaj pravíte, staroste?
Ta vrag nam v rodu ne pusti
Imeti vere proste.

A kaj, možjé, bi vas učil,
To zna pač vsak starosta,
Da Svetovitov žrec sem bil,
Triglava, Radegosta;

Na tisoče sem jagnjet klal
Za božje žrtveníke,
In žita mnogo mer oplal
In pekel pepelníke;

A nisem nikdar ga bogá
Ne čul ne videl v lesi,
Ko znamenj prosil sem, naj dá,
Pod svetimi drevési.

Kako so bile polne kdaj
Božanstev svete loze!
A zdaj je v lozah slednji kraj
Samije poln in groze.

Le v Prétrani ima Morán
Peruna sveto zmíjo,
Le tá prihruje še na dán,
Če vrági pribesníjo.

Kako je naše kdaj poljé
Božanstev živo bilo,
Kako to moške in žené
Je v polji radostilo!

Kako kedaj s plevícami
Popevale so vile,
Kako so kdaj z grabljícami,
Vkup rédovje valile!

Kako s pastirji Veles pel,
Kako je Čadež piskal,
Kako je Kurent kdaj vesel
Po našem trsji vriskal!

Kako so Plevnik, Šetek, Zmek
Kedaj prijazni bili,
Kako zlato iz jam in rek
So Škrateljčki nosili!

In zdaj? Pustili so naš rod,
Poskrili se bogovi,
Ko rábimo jih vse povsod,
Sami smo v borbi novi.

To čudno se, možje, mi zdí:
Zdaj z nami so le besi
In nova vera nam pretí
O drugem, tretjem kresi . . .

To znal Morán je že poprej,
Gromado ima v jami,
Da on takoj zgori na njej,
Ko uk bo nov mej nami.

On bo otel se, kaj pa mi —?“
Nobeden se ne glasi,
Vsak misli in misleč molči:
Oj tužni, grozni časi!

Glas vil.

Miróben mrak,
 Tišóben zrak,
 Nad zémľjo se razpénja.
 In v temni noči pisan trak
 Na nebu se pripénja.

In nad goró
 In nad vodó
 Se lúčice iskríjo;
 Le véše begajo z nočjó,
 Počitka si želíjo.

Iz svetlih čed
 Že mesec bled
 Na tužno zémijo gleda;
 Pričenši starka pripoved,
 Za ogenj svetli seda.

In jata sov
 Hiti na lov,
 Že čuk na hruški čuka;
 Zapušča jazbec skalni rov
 In že na prósto kuka.

In glas se vil,
 Začuje mil,
 Pojó na Kamni góri
 Kot zdaj, glás ni še tužen bil,
 Le čuj, kakó se ori:

Kdor rodu čast,
 Domovju last
 Z mogočnim mečem brani,
 Več let, kot stati more hrast,
 V spominu rod ga hrani.

A kdor lovit
 Ljudi, morit
 Na ptujo zemľjo hódi,
 Naj hódi volkodlak ga pít,
 In dom proklet mu bódi.

Prelita krí
 Se ne shladí,
 Doklér se ne maščuje;
 Če v živih krivca ne dobí,
 Potomcem biva húje.

Ne vprašaj kdó,
 Zakaj tako
 Bogovi so sklenili,
 Zakaj da ljudstvo so samó
 Sovrágu prepustili!

Slovenec moj,
 Kar oče tvoj
 Se z mečem je pregrešil,
 Ne bo popravil krivde boj,
 Še dolgo je ne rešil.

Trpel boš, rod,
 Še mnogo tod,
 In meč in strel si brusil,
 A ptujec bode ti gospod,
 Gorjá boš mnogo skusil.

Pa če teptat
 Katerikrat
 Sovraga v te ne bode,
 Bo dvignil zoper brata brat
 Meč bridke ti osóde.

To sklep bogov
 Je, da rodov
 Broj drugih bo se zmnožil,
 A zemľji tvojih bo sinov
 Sovrág ozemlje zóžil.

(Dalje.)

Judita.

(Roman. — Spisala Pavlina Pajkova.)

(Konec.)

X.

Prišla je lepa pomladanska mesečna noč. Tihota je objela grad, vendar je iz te tihote sedaj pa sedaj odmevalo zamolklo ropotanje, kakor da valé po veži težke zaboje.

Judita je čula in vedela, kaj to pomenja. Za odhod se pripravljajo. Skoro pridejo tudi po njeno prtljago, a ona ni ničesar pripravila. Hitro zapre kovčegov pokrov, kakor da je že vse pospravljeno, da ne bo prepira, ko zopet pride mačeha v sobo. S povzdignjenimi rokami jo bode prosila vsaj za pol ure, toliko, da se poslovi od očeta. Ne, od očeta se ne bo več ločila. Na njegovi gomili bo končala mlado, a toli mučno življenje, da ju bo družila vsaj smrt.

Z utripajočim srcem je čakala mačehinega prihoda. Prišla je. A ko je zagledala zaprti kovčeg, in zraven še dežnik, ogrinjalo in majhno Juditino torbico, vse kakor pripravljeno za pot, zmračilo se ji je čelo. Svojim očem ni verjela. Ko pa zagleda na mizi obed še nedotaknjen, začne Judito karati, samo zato, da bi dala duška svoji nevolji. V resnici pa ji je to silno uga-jalo. To je začetek odločilnega prevrata, mislila si je.

„Judita, kaj naj vendar mislim o tvoji trmi?“ reče navidez huda in zavzeta, „ves dan nisi pokusila ni stvarce, opešati ti morajo moči. Premisli vendar, kakšne težave te še pričakujejo na dolgem potovanju! Takšna si, kakor da si prav sedaj vstala po hudi boleznii iz postelje.

Še to noč ob jedni odpotujemo, tako je prišlo. Le hitro torej se okrepčaj!“

„Pokorna bom, a vsaj pol ure mi dajte, samo pol ure, da se poslovim od očeta! Ali smem iti iz doma?“

„Seveda smeš“, odvrne mačeha prijazno, ker je vedela, da ne more več v trg k znancem, a še bolj, ker je slutila Juditin sklep. „A prosim te, povrni se hitro! Voz je že naročen, in vozni listki so tudi že kupljeni, odpotovati moramo torej gotovo še to noč.“

Judita ničesar ne odgovori. Izpije malo vina, ker se je bala, da bi sicer ne imela moči za zvršitev svojega namena.

Mačeha ji je pomagala obleči se in opazovala vse gibanje Juditino. Videla je, kako je Judita skrivaj vzela samokres z mize in ga vtaknila v žep. Prav kakor si je ona želela. Judita zapusti sobo.

Ko pride pod milo nebo, potegne vase dvakrat, trikrat svežega zraka. Z veseljem začuti, da je zopet slobodna, in lahko ji postane pri srcu, da skoro pozabi, kam jo vêde pot.

Dospe na pokopališče. Križ za križem je bliščal v mesečini, trava je šumela pod nogami. Juditi se tesnoba prime srca. Kako otožno je pač pod hladno odejo hladne zemlje! Ali ni premlada, da bi že umrla? Umrje naj prav sedaj, ko je našla prijateljskih src in ko vedno bolj in bolj sluti, da čuje nad njo neko dobrotno, milosrčno bitje!

Počasi je šla po grobovju do očetove gomile. „Oče, moj oče!“ zakliče bolestno, ko zagleda predragi grob, in se spusti na kolena. Roke je pobožno sklenila kakor v verni molitvi, a molila ni, ker ni znala nobene molitve. Samo solzno oko se je dvignilo od gomile k nebu, od neba zopet na gomilo, in v tem nemem pogledu je bila vsa iskrenost in vsa bolest njene duše.

Tedaj se šele prav spomni, zakaj je pribežala v pozni noči na žalostni kraj. Ali ne, da bi se z očetom združila na veke? Na veke! A kdo ji je svedok, da se bo bedne samomorilke grešna duša združila z dušo ubogega, s trpljenjem očiščenega očeta? In potem, kako se strinja čin, katerega je namerjala storiti, z ono vero, ki se ji je začela porajati v srcu? Če ji je neko višje bitje dalo življenje, kako bi smela z grešno roko pretrgati to življenje? Ali ne bi segla s tem v pravice onega bitja, bitja, ki ima izvestno tudi maščevalno moč? Kaj bo potem ž njo? In kaj porekó prijatelji?

Toda ali naj se vrne domov, ali naj odpotuje z mačeho in z onim strašnim človekom? Ne, ni mogoče! Umrla bi od obupa, in če že mora umreti, umrje naj na grobu svojega očeta!

V glavi začuti neznosno bolečino, megla ji leže na oči in vse misli se zavrté v čudnem

metežu, da ni mogla več ne jasno misliti, ne sklepati. Samó to je dobro vedela in čutila, da mora umreti. Roka je krčevito stiskala smrtno orožje. In ta roka se je dvigala. Že se je dotikal hladni samokres senca, mrzlo, brezčutno! Še trenutek, jeden pritisek in vse bo končano.

Tedaj se ji vrne zavest. Brž spozna grozo svojega čina.

„Odpusti, moj Bog! Moj prijatelj, Viljem!“ zavpila je in vrgla samokres od sebe. Na tleh se je samokres sprožil, zablislilo se je, strel je zagrmel v tiho noč. Na grobu je nekaj jeknilo in padlo — —.

Ko je Judita zapustila hišo, gledala je mačeha skozi okno za njo. Slišala je v noči brze Juditine korake, ki so se vedno bolj oddaljevali. Potem pa je šla k možu praviti veselo novico. „Upajva, da se ne vrne več!“ To je bil konec novice!

Prešlo je pol ure, prešla je ura, za njo druga, a Judite ni bilo nazaj.

Naročeni voz je prišel po popotnike. Hitro sta naložila nekaj zabojev in odrinila. Stanovanje sta pustila odprto in v Juditini sobi list zanjo. V kratkih besedah je bilo v njem povedano, da je ne moreta dalje čakati. Na mizi dobi denar za pot. Odpotuje naj torej jutri v ta in ta kraj. A ime ni bilo pravo. Bilo je neznatno mestece v Rusiji; mačeha in mož pa sta se obrnila čez široko morje v novi svet.

Drugo jutro je čudna novica šla po trgu. Nekaj groznega se je bilo zgodilo. Ko je šel grobokop zjutraj za rana kopat jamo detetu, umrlemu po noči, našel je Judito v krvi ležečo na grobu. Spoznal jo je takoj in tekkel v vas, da naznani pretresljivo novico.

Ne dolgo potem je po majhnem pokopališču kar mrgolelo radovednežev, med njimi je bila tudi domača gosposka: župan, župnik, učitelj in drugi. Spoznali so, da Judita še živi. Žila ji je še lahno utripala. Na temenu je imela globoko rano in kri ji je lezla iz nje. Ljudje si niso mogli raztolmačiti, kako in kaj. Da bi jo bil hotel kdo usmrtiti, bilo je neverjetno. A vedeli so, da je zahajala zelo pogosto na očetov grob, a le po dnevu, po noči je ni še nihče videl. Najbrž jo je pri tem obšla slabost, zgrudila se je na tla, padla na glavo in dobila ono rano. Samokresa namreč niso našli, ker je ležal daleč od nje v visoki travi. In to je bila sreča, zakaj sočutje in pomilovanje, katero je žalostna njena usoda vzbudila, izpremenila bi se bila v mržnjo in grozo. Mlada deklica — samomorilka, — kaj takega še niso slišali.

Posvetovali so se, kaj bi počeli ž njo. Trebalo je hitre pomoči, in gradič je bil oddaljen četrť ure. Učitelj, ki je pač največ čutil o pogledu nesrečne deklice, svoje ljubljenske, po-

prosil je župnika in župana, da bi jo smel vzeti pod svojo streho. Dvignili so torej Judito ter jo varno nesli v njegovo hišo, ki ni stala daleč od tam. Na gradič pa so poslali moža, ki naj bi njeni mačehi naznanil nesrečo.

Mož se je vrnil s prečudno novico, da ni našel na gradiču žive duše. Vse kaže, dejal je, da so odpotovali.

Ta novica in pa Juditina nesreča je vzbudila sum, da se gre za hudoben zločin. Zato je župan takoj šel s pričami na grad. Zeló sumljiva se jim je zdela velika razvlaka po hiši. Našli so tudi list, namenjen Juditi. Presodili so, da je lažniv.

Kaj je bilo storiti? Judita je bila nezavestna in hudo bolna. Bog ve, kdaj toliko okreva, da jo bo mogoče izprašati in da bo sploh mogla dati jasen, zanesljiv odgovor.

Ko so tako premetavali po pol praznih sobah, meneč, da se morda še kaj najde, kar bi pojasnilo zamotano stvar, našli so na tleh majhno potno torbico. Spona, ki je vezala torbico na jermen, bila je odlomljena. Bržčas je potnik torbico nevedé izgubil. Ključa ni bilo v nji, zato so jo odprli siloma. Našli so v nji tisočak in več pormenelih listin. Največjo pozornost sta vzbudila dva potna lista. Bila sta za moža in žensko. Ta mož in ženska sta bila Rusa, brezverca, zakonska, a ločena že nad dvajset let. Ni bilo dvoma, da sta bila potna lista mačeha in njenega moža, o katerem je vedela hišina, da je bival nekaj dnij na gradiču, češ, da je brat Juditine mačeha. Odpotovala sta torej brez potnih listov, ker sta ju slučajno izgubila. A kam sta se obrnila?

Zeló so dvomili, da bi bil pravi oni kraj, ki ga je mačeha Juditi v listu naznanila. A ker za nobenega drugega niso vedeli, sklenili so brzojaviti po vsi oni progji, da bi ju prijeli, ko bi bilo mogoče. Toda vse pozvedovanje je bilo zaman.

Ko se je to godilo na gradu, zavezala je dobrosrčna učiteljova soproga z Maričko Juditi rano, kakor je mogla in znala. V mesto pa so poslali po zdravnika.

Zdravnik je prišel in preiskal rano. Zmajal je resno z glavo. Bila je nevarna. A četudi deklet ozdravi, možne so bile žalostne posledice. Lahko ji otemni razum, lahko izgubi govorico, posluš, sploh bati se je bilo najhujšega.

Toda nebesa so se usmilila nesrečne deklice. Ni umrla in nobenega hudega nasledka ni bilo. Rana se je počasi celila. Dobro je déla deklici posebno ljubezniva, potrpežljiva postrežba.

Prve dni se ni mogla spomniti, kaj se je ž njo zgodilo, zakaj leži v postelji z zavito, bolečo glavo. Šele polagoma so ji stopili vsi

dogodki pred oči. Vprašala je po mačehi in ptujem gostu, potem pa je prosila, da bi poklicali gospoda župnika. Odkrila mu je vse, in župnik je videl, da je v njenem srcu s čudežno močjo snivalo ono bitje, katero je Judita tako iskala.

Razložil ji je njeno veliko zmoto in ž njo vred zahvalil Boga, da jo je dobrotno rešil samomora, kakor nekdanj njenega očeta. Župnik je vedel, da je sedaj prišel tisti dan, ko mu bo dovršiti, kar je bil začel Viljem. Z vso ljubeznijo se je oprijel svoje naloge ter gojil zlahtne cepi, katere je bil najprej Viljem zasadil v njeno srce. Skoro je bila Judita vsa druga. Poprej trmasta, uporna, polna dvomov, bila je sedaj krotka, voljna, dovzetna, ljuba učenka. Ko je toliko okrevala, da se ni bilo več bati, prišel je pooblaščenec od sodišča, da bi govoril ž njo. Pozvedoval je po njenem prejšnjem življenju, po očetu, po mačehi; popraševal tudi po ptujem možu. Potem ji je pokazal list in torbico z vsem, kar je bilo v nji. Judita je šele sedaj spoznala vso zavrženost mačeha. Videla je, kako je varala očeta in njo ter se igrala z zakonom — vse zavoljo denarja.

Solze so jo zalile, solze žalosti in veselja. Z žalostjo je gledala na prošle dni, a vesela je bila, da so minuli, da je bila rešena iz oblasti grde čarovnice. Sodnik jo je vprašal po imetju, a Judita ni mogla dati pojasnil.

„Ali želite, da bi jo sodnim potom zasledovali?“ vpraša jo. „Zakaj, da je bilo imetje veliko, razvidno je iz listin, ki so jih našli. Pošiljala je izredne vsote na Rusko.“

„Ne, ne“, odgovorila je prestrašena Judita. „Za denar mi ni, da sem le rešena! Bog daj, da bi bila izgubila za vedno njen sled!“

„A kaj bodete počeli mladi in še neizkušeni, sami, brez vsakoršne podpore? Ko bi jo zasledovali, utegnili bi vam rešiti vsaj nekoliko denarja. Zakaj ženska gotovo ni pozabila sebe. Sicer bi ne bila bežala, da nihče ne vé, kam. Od tega tisočaka, ki smo ga našli v torbici, porabi se velik del za zdravniške in sodiške stroške, in kaj bodete počeli vi?“

Judito je zbolela ta opazka. Res, kaj bo ž njo? Vendar je bila misel na mačeho dovolj močna in mučna, da je odgnala vsak drugi še tako tehtni pomislek.

„Naj ima moj denar, saj blagoslova ji ne more prinesiti; le pustite jo, kjer je, da mi zopet ne pride pred oči! Saj nikoli nisem vedela, da sem imovita, zato lahko prenesem misel na uboštvo, katero me morda odslej čaka. Da le zopet ozdravim. Bog mi je dal roke in um, ta dva darova porabim, in ni me strah bodočnosti.“

In zgodilo se je po njeni želji. Nihče ni zvedel, kam je izginila gospa iz gradiča. Pisala ni nikoli. Pohištvo so prodali, denar dodejali majhni Juditini glavnici. „Za največjo silo bo že“, dejala je Judita smehljaje, ko so ga ji izročili. A na tihem jo je vendar vznemirjala skrb za bodočnost. O vsem je nekoliko vedela, a nobene stvari toliko, da bi ji mogla hasniti v življenju. Odločno je odbila iskreno ponudbo prijateljev, ki so ji bili že blizu dva meseca dobrotniki, naj ostane kot hčerka vedno pri njih. Poznala je rodbinske razmere. Vedela je, kako jim tesna gre, odkar je bil Viljem v daljni prestolnici. Le majhno podporo so mu mogli dajati iz doma, opirati se je moral največ na svoje moči, in še ono malo, kako težko so utrpeli! In da bi jim bila sedaj še sama v nadlego? Nikakor ne! Služit pojde. Prevzame lahko službo varihinje poldorastlih otrok v kaki boljši hiši. Saj zato ni treba Bog si vé kakšne spretnosti.

Učiteljevo rodbino je zelo užalostil njen sklep. Prigovarjali so ji, s povzdignjenimi rokami jo je prosila Marička, da jih ne bi zapustila. Vse zastonj, ni se dala pregovoriti. Nekaj njene nekdanje trme se je v nji oglasilo. Le toliko so dosegli, da počaka prihoda Viljemovega, ki je imel skoro priti na počitnice. Upali so, da bo on dosegel, česar niso mogli sami.

Viljemova podoba je iznova vstala v njeni duši. Strah, žalost, skrb in bolezen, vse to se je kakor megla razprostiralo nad njegovo tako globoko v njeno dušo vtisnjeno podobo. A sedaj, ko je vse prebila, srečno prebila, sedaj je iz te megle zopet vstajala ta podoba. Počakala je njegovega prihoda. A bila je gluha tudi za njegovo prigovarjanje.

„Vem, da vam pri nas ne morejo nič posebnega ponuditi, in da bodete marsikaj pogrešali“, dejal je Viljem nekega dne, ko je Judita, resno misleč na odhod, pregledovala očetova pisma in listine, da uniči, kar nima več nobene veljave; „a vem tudi, da vas nikjer ne sprejmejo z večjo, srčnejšo ljubeznijo, kakor pri nas.“

„O tem sem popolnoma uverjena, ker tudi zame ni kraja na svetu, v katerem bi bila srečnejša, nego tu“, odgovorila je Judita iskreno ter pobesila oči. „Verjemite mi, da sem dolgo premišljevala, a vselej sem prišla do prepričanja, da je ta sklep najboljši zame. Človek bodi samsvoj, dokler more.“

„Zakaj ste tako ponosni, Judita?“ dejal je Viljem malo da ne jezno. „Ali ne veste, da je težko na svetu človeku samemu? In pa — kolikim nevarnostim je izpostavljeno mlado, nezkušeno dekle!“

„Nevarnostim?“ začudi se ona. „Mislite morda na bolezen ali uboštvo? O, teh nevarnostij me bo čuval dobri Bog; in ko bi me tudi zadela taka nesreča, ne bojim se je!“

„Ne mislim bolezní, tudi ne uboštvá, pač pa nekaj hujšega“, reče Viljem zamolklo.

„Nekaj hujšega?“ ponovi Judita in upre vanj velike oči; „kaj bi bilo hujšega od bolezní in gladú? — A, umejem“ — in lahna rdečica jo oblije. „Vi imate torej o meni tako slabo mnenje?“ pristavi žalostna.

„Nikakor ne mislim o vas kaj hudega, a predobro vem, kako težko je ubogemu dekletu živeti pošteno, in kako lahko nepošteno!“

Judita, ki je dosedaj marljivo razmetavala pisma, obstane nenadoma.

Viljem jo je opazoval z utripajočim srcem. Slutil je, da se je v tem trenutku snovala njena in — njegova osoda. A Judita je le molčala. Viljem se ji približa:

„Judita, vi ostanete pri nas, kaj ne da ostanete?“

Judita se zgane, kakor da se je prestrašila njegovega glasú. Ozre se nanj:

„Ostanem, Viljem!“

XI.

Prišla je zopet zima. V trgu, kjer se je vršila naša povest, pozabili so se že davno čudni dogodki. Bolj preprosti so mislili, da se je Judita takrat ponesrečila po žalostnem slučaju, a bolj premeteni so trdili, da sta bila brez dvoma beg Juditine mačehe in pa Juditina rana v ozki zvezi. A tudi o tem, kakor o vsem, bodisi dobro ali slabo, naveličali so se govoriti in stvar je prešla v pozabljivost. Resnica te žalostne zadeve je bila znana samo gospodu župniku in učiteljevim, a ti so jo skrbno čuvali, da bi ostala tržanom vedno tajna.

Judita je preživela mirne, srečne dneve v učiteljevi rodbini. Zdelo se je, da je hčerka v rodbini.

Viljem se je bil že davno vrnil zopet v stolno mesto, a v hiši so to komaj čutili. Vedno so o njem govorili, tako, da je njegova podoba bila vsakemu živo pred očmi. Judita ni nikoli obžalovala, da je poslušala Viljema in ostala na njegovem domu. Čutila je, da ni nikomur v nadlego, temveč celó v pomoč, in to ji je bilo velika tolažba in veselje. Huda zima je namreč imela zle nasledke za priletno in itak že vedno bolešno učiteljevo ženo. Dobra ženica je morala največ ležati in, kakor nesreča navadno ne pride sama, obolela je tudi Marička za hudo hripo. Judita je opravljala delo obeh in zraven jima še stregla. Pomlad je prinesla materi zdravje, a temu veselju se je pridružila

Dobri pastir. (Slikal Murillo.)

globoka žalost. Marička je venela vedno bolj in bolj, in prav, ko so menili, da se bolezen obrne na bolje, ugasnila je nenadoma, kakor se nenadoma utrne zvezda, ki je še malo poprej jasno svetila in migljala med svojimi vrstnicami.

Odslej je bila Judita jedino veselje, tolažba in podpora v hiši, in včasih celo v šoli. Maričkina smrt je bila za učitelja hud udarec. Vedno veseli, živahni in zdravi starček je sedaj vedno bolehal. Svetovali so mu, da bi šel v zaslužen pokoj. In šel bi bil tudi, da ni Viljem še vedno potreboval od doma podpore. Saj pokoj, četudi zaslužen, vzal bi mu ipak lep del njegovih dohodkov. „Še leto dnij daj mi Bog moči, da Viljem dovrši nauke, potem se odpočijem“, dejal je navadno, če so mu prigovarjali.

In ostal je v službi. Njegov trud je bil sedaj mnogo večji, nego poprej, a vse je voljno prenašal, saj je trpel za svojega Viljema.

Vendar so prišli dnevi, ko ga je slabost tako obšla, da se ni mogel vzdržati. Tedaj pa je bila Judita, ki mu je prihitela na pomoč. Tedaj je sedla na katedro učenost v ženski podobi, in ne more se reči, da bi je ne bili šolski paglavci radi videli. Kako živo je tudi znala pripovedovati in razkladati ta prijazna učiteljeva pomočnica! Kako hitro so prešle sicer dolgečasne ure!

Med bolj velikimi otroki so bili tudi taki, ki so se še spominjali nekdanje čarovnice. Leti so si skrivnostno šepetali: „Ta je bila nekdanj čarovnica, zato zna tako lepo pripovedovati, kakor nihče drugi.“

Viljem je srečno dovršil svoje študije. Dobil je službo pri sodišču, in ker je skromno živel, živel je tudi z majhno nagrado, katero je dobival kot avskultant. Njegov oče je vendar naposled šel v zaslužen pokoj.

Potekala so leta. Zopet je pomlad prišla v deželo. Bilo je o Veliki noči. Pri učiteljevih je vladalo veselje. Za praznike je naznanil svoj

pohod novoimenovani gospod pristav, ki ni bil nihče drugi, nego njih vseh ljubljenec Viljem. Sreča mu je bila mila. Komaj štiri leta po vstopu v službo je bil imenovan sodnijskim pristavom.

Prišel je. Radost je bila splošna in neizmerna. Kar sta premogli glavici ljube matere in Judite, pa učiteljeva blagajnica, vse je moralo poslaviti veseli dan.

Po obedu so šli na izprehod. Viljem in Judita sta nehoté zavila po beli cesti ob Soči. Tam sta krenila na samotno stezo, šla sta mimo sivih skal dalje in dalje v tihi gozd, kjer je še vedno stala znana klopica iz mahú. Tu je bil Viljem pred davnimi osmimi leti našel Judito.

Dosedaj sta se prosto in veselo razgovarjala, a na tem kraju jima zastane govorica. Še je dišal vzduh, šumel gozd, žuborel studenec, in vendar koliko se je v teh letih premenilo! Judito so tedaj morili še mračni dvomi, otrov brezbožnih nazorov se ji je še prelival po srcu. Res je, na tem kraju je najprvo živo slutila neko višje bitje, tu je dobila zvestega prijatelja. A vendar, kaj se je moralo poprej zgoditi, koliko bolj in bridkostij je morala še pretrpeti, predno ji je sladka vera objela srce z božjo močjo. Tedaj črnogleda, brezupna: sedaj polna nadej, polna zaupanja v zvestobo vernih src! Nemo sta sedela na klopi.

„Judita“, reče po dolgem molku Viljem, „Judita, na tem kraju ste me sprejeli za prijatelja. Mislim, da nikdar nisem bil nevreden tega imena. Osem let je minulo od tedaj. Ali ne bi imela zame še dražjega imena?“

Mislimo, da je Judita umela. Kaj je odgovorila, ni znano. Bržčas je zajokala, in solze tudi govore. Gotovo pa je, da ju je prihodnja pomlad že našla v srečnem zakonu. Pravijo tudi, da je v uradniških krogih rada govorila zoper Schopenhauerja e tutti quanti — in vedno zagovarjala povrat k — Bogu.

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje)

25. Rimljani. Botanika. God prof. Marna. „Pasion.“ Priprava za Veliko noč. V železniškem vozu. Vse hiti domov! „Zveličar gre iz groba!“ Prazna ruta. V „zeleni jami“.

... malega travna ...

Ljubi prijatelj! Nikoli ne spoznavam tako živo resničnosti onega latinskega reka, ki smo ga imeli v vadbah, namreč „nihil est ab omni

parte beatum“ — kakor po počitnicah. O, kako vesele so bile letošnje velikonočne počitnice! Žal, da so tako hitro minule! Ker želiš vsekako zvedeti, kako sem jih preživel, evo ti pisma!

Tega ti ne bom pravil, kako težko sem čakal velike noči; ti je pač nisi čakal manj težko. Učenja se je bilo nabralo zadnji čas prav dosti, čeprav se trdi, da je druga šola najlažja in da se je treba najmanj učiti drugošolcu. V

zgodovini smo pričeli z Rimljani. To ljudstvo mi ni čisto nič všeč; surovo je bilo in brez srcá. Le poslušaj! Takoj prvo uro, ko smo se lotili rimskega naroda povesti, rekli so nam gospod profesor: „Čujte in pogledajte, kakšno ljudstvo je bilo to: Die erste That war Brudermord, die zveite That — Frauenraub!“ Précej prvo dejanje torej, katero so zvršili, je bil umor, in drugo — rop. In tak narod naj bi rad imel?

Pri zgodovini je vedno prijetno; zadnjič so nam pripovedovali gospod profesor o rimskih procesijah, pa so peli pred nami in korakali slovesno po šoli kakor kak pontifex maximus. Samo to me žali, da Slovanov nimajo radi.

Tudi botanike se že učimo. Vsak bo moral konec šolskega leta pokazati svojo zbirko rastlin ali herbarij, sicer ne dobi dobrega reda. Meni se zdi to strašno sitna reč. Koliko je dela, predno iztisnem in osušim rastlino ter jo prilapim na papir! Rajši bi delal ne vem kaj drugega. In ko bi še vedel ime vsaki rastlini, katero utrgam! A kaj, ko so vsa druga imena, nego so pri nas v navadi. In pa še tisto sitno razdelitev hočejo imeti, v katerem razredu je namreč katera rastlina, kakšno korenino ima, čebulo ali gomolj, kakšne liste, koliko prašnikov, kakšen plod, tako da se moramo dobro „guliti“. Seveda nobeden ne priznava, da se „guli“, in tudi jaz ne. No, pa hvala Bogu, tri cvetlice imam že v herbariju. Še ti jih morda nimaš toliko. Zadnjič sva šla s Platnarjem, onim pripravnikom iz četrtega leta, na „Grad“, pa sem izruval s pipcem zvonček, ki je takó lepo gledal izpod grmovja, da se mi je kar škoda zdelo izruvati ga z njegovo mehko posteljco vred. Pa ni drugače, herbarij hoče biti poln. Da mu ni dolgčas, izruval sem tudi kurje zdravje, ki je bilo ravnokar pokukalo iz tal, in pa trobentico. Pri stiskanju sem moral biti pa menda že neroden, ker mi je gospodinja zapretila, da mi pomeče vse skozi okno, ako bom nosil to prst v sobo. Jaz pa sem molčal ter si mislil: radices scientiarum amarae, fructus dulces sunt, kakor smo prevajali v „Vadbah“.

To bi bil kmalu pozabil napisati, da smo gosp. Marnu za god, ki je bil 19. sušca, dali letos veliko polo popirja, na katerem je bila z zlatimi črkami natisnjena pesem; zložili so nam jo za to priliko g. Jeran. Voščit smo jim šli trije v imenu vsega razreda. Kar solze so jim stopile v oči, ko se jim je Pesek v imenu vseh zahvaljeval za nauke, katere nam dajejo pri krščanskem nauku in v slovenščini. V sobi sem videl tudi nekaj fotografij, kjer je bil ves razred fotografovan. Gotovo so jim tiste slike podarili hvaležni učenci. Veš kaj, za profesorja biti se mi kaj lepo zdi; jaz bi bil zelo rad.

Pa vem, da že nevoljno zmajuješ z glavo, češ: čemu mi neki pisari take stvari, ko sem le radoveden, kakó je bilo doma o počitnicah. Potrpi, takoj zveš. Cvetna nedelja je prišla. Gospodinja mi je dala oljkovo vejico, da sem jo nesel blagoslovit v stolnico. He, doma je bilo vse drugače. S staro materjo sva povezala tako veliko butaro, da sem jo težko nesel. Bil sem potem tudi pri sv. maši. Peli so „pasijon“. Ljubi Jožko, ti ne veš, kako je bilo to lepó! Kar strmel sem. Mašnik so bili Kristus, jeden drug gospod so bili — Peter, tretji Kajfa, četrti Judež, bogoslovci zadaj za oltarjem so menda pa to peli, kar so judje in farizeji govorili. Prav nekaj malega sem razumel, drugo sem si pa mislil. — Ponedeljek večer sem šel k izpovedi. Sicer smo imeli skupno izpoved štiri tedne pred Veliko nočjo, a sem vendar šel še jedenkrat. To navado imam, odkar sem v Ljubljani, da, predno grem na božične ali velikonočne počitnice, opravim izpoved. Tebi se morda zdi to čudno in misliš si, zakaj tako delam? Glej, zato, da sem potem bolj vesel. Vidiš, ko nam véliko nedeljo zjutraj dadó mati pokusiti „žegna“, rekó vselej, da ga moramo zaužiti s čistim srcem. Kako dobro se mi zdi, ko nimam nič na vesti, kakor da se vse okoli mene smeje!

V torek popoldne je bilo strašno vpitje v šoli. Skoro vsi smo bili praznično oblečeni in pripravljani za domov. Zadnjo uro smo imeli latinščino. Gospod razrednik niso izpraševali za red. „Saj vem“, so rekli, „da je vsak že z jedno nogo doma.“ Tako počasi je minevala ura! Vsako četrto, katero je bila ura v stolpu šenklaške cerkve, sem slišal. Slednjič je minula ura. Gospodu razredniku, kakor tudi drugim profesorjem, smo voščili vesele velikonočne praznike, in profesorji so bili tudi veseli. Gospod razrednik so nam rekli: „Le pojdite domov in odpočijte se; kdor je med letom pridno delal, je zaslužil počitek, lenuh pa ga ni vreden.“ Gospod K. so nam rekli: „Nikar preveč povitic jesti, da kateri ne zbolí.“ Pri g. Marnu smo se malo prej učili iz liturgike velikonočno dôbo, kaj pomenijo razni obredi in kako lepi so. Pravili so nam, kako lep pomen ima piruh: kakor namreč pišče prebije samo, s svojo močjo jajčjo lupino ter pride na dan, tako je Kristus prebíl težka vrata groba ter vstal od mrtvih.

Zvečer je bilo vse živo na kolodvoru. Bilo je par osmošolcev in sedmošolcev in drugih večjih dijakov, ki so se peljali na isto stran kakor jaz. V železničnem vozu so peli prav do prve postaje. Jaz sem sedel pri oknu, gledal ven in poslušal. Peli so različne pesmi, kar je kateremu prišlo na misel. Včasih bi se jim bil rad pridružil, a dobro sem vedel, da to ne gre. Kaj

je drugošolec proti osmo- in sedmošolcu! Vse pesmi pa mi niso bile všeč; jedna se mi je kar gabila in sram me je bilo, ko so jo peli. Jedna vrstica je latinska, jedna nemška. Začenja se pa tako-le:

Hoc carmen composuerat
Ein lustiger Student . . .

Naprej je ne maram pisati. Brez dvoma je tudi v Novem mestu znana. Pa to se mi je tudi kaj hudó zdelo, da so tako grdo kvantali. Jednega so dražili, da ima ljubico. Drugi so se pa krohotali, da je kar vlak odskakoval. Pijani so bili skoro vsi. Jeden sedmošolec, ki je pa zelo nadarjen in vedno odličnjak, je bil tako pijan, da se je prepiral z lučjo, ki visi na vagonovem stropu. Izvlekel je nož iz žepa ter mahal ž njim v ono steklo. K sreči ga ni zadel, ker se niti po koncu držati ni mogel. Pri tem je pa še klel kakor Lah. Meni kar v glavo ne gre, ljubi prijatelj, kako se more dijak, sedmošolec, tako vèsti. Vedno sem mislil, da v čim višjem razredu je dijak, tem modrejši in omikanejši je: sedaj pa vidim, da vse skup ni nič in da tudi tak lahko znori. Tistega sedmošolca prav čisto nič več ne spoštujem, odkar sem ga videl tako divjega. — Dva druga, jeden osmošolec in jeden četrtoletnik z učiteljske pripravnice, sta govorila po ribniško; smejali smo se vsi, kar nas je bilo v vagonu. Doma sta tam od Sodražice. Rad bi ju bil poslušal vso pot, toda od druge postaje naprej sta utihnili Ribničana in vsi drugi. Pospali so. A ko sem pogledal te obraze, ob slabi luči, rečem ti, ljubi Jožko, smilili so se mi ti mladi fantje, in neka groza me je obšla. Bili so njih obrazi, posebno kakih treh, blede kakor stena, in suhi, koščeni, kakor bi smrt sama gledala iz njih. Moj Bog! mislil sem si, koliko so že pretrpeli, če je to posledica učenja! A neka druga misel se mi je vrivala: Kaj pa, če je od ponočevanja, s katerim so se malo prej bahali? In reklo mi je nekaj, da ne bodo dolgo živeli, in hudó mi je bilo pri srcu. O, tako veseli, tako nadepolni mladeniči, pa umrjé morda prezgodaj . . .! Kakó bi jih bilo škoda; kakšna mora biti žalost staršev! Te misli me niso zapustile, dokler se ni vlak ustavil na zadnji postaji. Sklep mi je bil pa dozorel, da pijančevati — nikdar!

Ker je bila še noč, čakal sem na postaji jutra. Tometov France je bil tudi z menoj. On je že v četrti šoli. Ko se je začelo daniti, mahnila sva jo proti domu. Velika sreda je danes, popoldne bodo že molitve! Ta misel mi je dajala moči, da nisem bil nič zaspan. Krasno jutro je bilo, ko sva korakala, vsak svojo culico v roki, po stari, kameniti cesti proti domu. Škrjančki so se bili že vzbudili ter so veselo prepevali nad nama. Tako slovesno je bilo vse.

Vsa narava, zdelo se mi je, čuti, da je véliki teden. Travniki so jeli že nekoliko zeleneti. Ob potu je rastlo vse polno velikonočnic, Anemone Pulsatilla, kakor smo se učili v botaniki. Pri nas jim pravimo „hrvaške kapice“. Kako sem se jih razveselil! Saj sem jih tolikrat trgal po teh travnikih, ko še nisem hodil v ljubljanske šole in nisem slutil, da bom tej cvetki vedel jedenkrat tudi latinsko ime.

Po isti poti je šlo pred nama nekaj moških, z velikimi zveznji na ramah in s sekirami plenkačami v rokah, in očrnelih obrazov. Bili so Hrvatarji, ki so bili šli jeseni na Hrvaško delat doge ali sekat hraste, in sedaj, za praznike, so se vračali. Za praznike je gotovo vsak rad doma, kdor le more. Vsi kmalu smo šli jeseni od doma, mi študentje in Hrvatarji. In sedaj se skupaj vračamo. Jaz sem bil tako vesel, Hrvatarji pa so tiho stopali. Morda je bil zaslužek dolge zime le pičel, in ne bodo mogli ženam doma pokazati toliko, kakor so se nadejali. Zgodilo se je že, da so priberačili s Hrvaškega, ker niso mogli dobiti dela. Včasih pritisne katera v šumi hrast ter ga ubije. Pokopljejo ga daleč proč od ljubega doma. Včasih sem jim zavidal, češ, da vidijo toliko lepih krajev tam po svetu, kar tudi pripovedujejo, a sedaj jim ne zavidam; vidim, da so siromaki.

Po potu sva došla sivolasega starčka, katera sva pozdravila ter vprašala, kam gre tako zgodaj? Odgovoril nama je, da gre v župnijsko cerkev; opravil še ni velikonočne izpovedi, a pred prazniki bi jo vendar-le rad.

Čim bliže sva bila domači vasi, tem živejše je postajalo okrog naju. Na tej njivi so že orali, na ono je vozil zaspani hlapec gnoj. Vrane so letale od griča do griča ter vpile: „oràt, oràt!“ Kdor je bil na njivi, oziral se je radovedno na naju. Z vaščani, katere sva srečavala, smo se veselo pozdravljali. Brkinov stric, s pipico v ustih, so šli orat; zagledavši naju so vskliknili: „Joj, študenta sta prišla! Da se le še jedenkrat vidimo! Ej, dolga je bila zima, dolga; pa smo jo le prebéli.“ Podali smo si roke. Saj veš, z Brkinovim stricem sva vélika prijatelja. „Kdaj pa prideš kaj k nam, Ivan?“ vprašali so me. „Stric, v nedeljo, po maši; tedaj se bova zopet kaj pomenila. Povedal vam bom, kaj je kaj po svetu novega.“ „No, le pridi, Ivan; jej, kakó rasteš! Lês, aá, lês k sebi!“ S temi besedami so pognali voli. V očéh sem jim opazil solze. Zakaj so se jim utrnile?

Kmalu so me zagledali tudi doma; vedeli so, da pridem. Mali bratci in sestrice, vsi so pritekli naproti. Hitro sem jim razdelil, kar sem bil prinesel s seboj. Očeta sem dobil na šolskem vrtu, kjer so obrezovali drevesa. Mati so prišli iz kuhinje. Veselja, katero sem občutil tedaj, ti ne morem popisati. Slajših trenutkov jih menda

ni, kakor so oni, ko dijak pride na počitnice k ljubim starišem in bratom in sestram. Vse ga pozdravlja, vse ga je veselo. S tem je pač bogato odškodovan za trud med letom. — Popoldne sem že šel pomagat pet v cerkev. Gospod župnik so me vzeli k sebi, oče in Tometov Fran sta sedela nama nasproti. Branil sem se, a ni nič pomagalo. Prvi dan sem pel bolj s strahom, v četrtek in druge dni pa že z večjim pogumom. Vaški otroci, ki so čakali z drdravnicami in klepetci konca molitev, so s prsti kazali name, češ: „Lej ga, šomaštrovega Ivana!“

Véliki četrtek, ko je izpostavljeno sv. Rešnje Telo v božjem grobu, so mi oče rekli, naj tudi jaz eno celo uro molim v cerkvi. Oče namreč imajo to navado, da gredó te tri dni, véliki četrtek, véliki petek in véliki soboto dopoldne ob 11. uri v cerkev, ko je najmanj ljudij, ker mnogi ne utegnejo, ter ostanejo tam celo uro do opoldne. Mati pa se odtrgajo popoldne, ko je vse pospravljeno, in jih ni nazaj dolgo časa. Do letos mi oče niso rekli gledé tega nikoli nič, najbrže so me imeli še za prelahkomišljenega. Sedaj mi že več zaupajo. Prav rad sem obljubil in si izvolil uro od poldne do jedne; zato sem dobil kosilo prej nego drugi. Malo dolgčas mi je bilo sicer, celo uro samemu biti, a vendar sem bil vesel: premišljeval sem Kristusovo trpljenje pa gledal lesena vojaka pred božjim grobom, ki sta tako izvrstno izrezana in naslikana, da sem kot otrok dolgo mislil, da se pretaka v njih kri kakor v meni.

A najlepše je bilo véliki soboto pri procesiji ob 6. uri zvečer. Solnce se je že bližalo zatonu. V cerkvi in pred cerkvijo se je vse trlo ljudij. Vse je bilo praznično oblečeno. Gospod župnik so zapeli trikrat „aleluja“ vselej nekoliko više, potem pa prvo vrstico lepe cerkvene pesmi: Zveličar gre iz groba! Procesija se je pričela. Ker je pihala precèj močna sapa, imeli so trije možaki, ki so nosili veliko bandero, mnogo truda ž njim, a držali so se tako krepko, da sem jih kar občudoval. Sprevod je šel po vasi in nazaj. S Tometovim Franom sva šla skupaj. O, to je bilo nepopisno lepo! Po vseh oknih so gorele sveče, povsod tišina, le ubrano zvonjenje zvonov se je slišalo, pevci pa so prepevali ono pesem:

Zveličar gre iz groba,
Ob moč je smrt, trohnoba;
Velikonočno jagnje bil,
Je za-me drago kri prelil.

Veselja, ki sem je občutil pri procesiji, ti ne morem popisati. Ves srečen sem legel k počitku.

Véliki nedeljo zjutraj so me mati vzbudili na vse zgodaj. To jutro hité ljudje še pred

štirimi v cerkev, molit k božjemu grobu. Brž sem skočil iz postelje. O, saj je napočil tako lepi dan, tako veliki praznik! Z očetom sva šla v cerkev. Bilo je še tema. O, v tej noči je Gospod vstal od mrtvih! Iz sosedne župnije se je slišalo pokanje s topiči. Tam je „vstajenje“ zjutraj. V cerkvi je bilo že mnogo ljudij, ko sva prišla z očetom; prihajali so in odhajali. Brkinov stric so klečali v svojem „stolu“; o, koliko velikonočnih praznikov so že doživeli! Kakó je doma vse drugače, nego v mestu! Tukaj je vse pobožno, staro in mlado, premožni in ubožni. Tam pa bogatini zjutraj spé v mehkih posteljah ter se ne zmenijo za cerkev. Stokrat rajši bi živel v ljubem domačem kraju nego v tem pustem mestu, ako bi bilo mogoče. Toda studenci učenosti tekó le v mestu. Žal! V nedeljo po deseti maši sem šel v vas k Brkinovemu stricu, kakor sem jim bil obljubil. Tožili so mi, da jih je letošnja zima zelo zdelovala. Še sva bila v živem pogovoru, ko prinesó Brkinova mati južino na mizo. Nekoliko sem še počakal. Danes je prišlo meso na mizo; štiri-deset dnij ga ni bilo. Gospodar Brkin je držal kuhano pleče v roki ter rezal ž njega kosce. Roka se mu je tresla samega veselja, da bo zopet meso jedel. Nekaj časa je rezal kosce, katere so otroci nabadali z očmi, potem pa je porinil krožnik narezanih koscev družini, zamrmraši besedico „nate!“, sam pa je obdržal kost in kar je bilo okrog. Ni se mogel več premagovati.

Prazniki so mi minuli hitro, prehitro. V torek večer so me oče spremili do postaje. Mati so mi bili navezali povitico in dve pomaranči v ruto. A po poti, ker se ni nič videlo, stopil sem v neko lužo ter v njej izgubil povitico in pomaranči. Prinesel sem na postajo prazno ruto. Žalostno! Ali ni res, kar pravijo Latinci: In vita humana dolores et gaudia mixta sunt?

Vendar pa ne misli, da se kislo držim sedaj po počitnicah. Vedno imamo kak gaudium. V „zeleni jami“ tam za železniškim tirom, se je pričelo sedaj po Veliki noči najlepše življenje. Précej velikonočno sredo se nas je zbralo dijakov vse črno, največ drugošolcev in pa prvšolcev, a tudi drugih, do šeste šole; bíli smo žogo do večera, da je vse z mene teklo. Jeden šestošolec, Kamenikar, je bil kar golorok, da je le bolj pritisnil z loparjem. Ti ne veš, kako je prijetno v tej „zeleni jami“; notri nas mrgoli dijakov, zgoraj na robu jame pa se vadijo vo-jaki trobentanja in bobnanja, tako da je velikansko vpitje: trobente trobijo, bobni ropočejo, mi pa vpijemo in kričimo, da se zemlja trese. Vmes se priklati pa kak „karamist“ s sladkarijami. Oče so mi bili sicer ostro prepovedali, da ne smem nikdar nič kupiti od takih ljudij, ker se želodec pokvari s tistimi packarijami, in

sem bil res tudi že trdno sklenil, da ne dam solda več za „karamí“, zlasti ko sem dobil jedenkrat celega ščurka zapacanega v sladkariji: toda zadnjič je prišel ta izkušnjavec tako blizu, in nekaj drobiža sem imel, in dal sem mu — najprej samo krajcar, potem še jednega, in zopet, da sem zapravil ves drobiž. O, da vedó oče, kaj bi rekli! Zapravil sem tudi celo popoldne, zvečer pa sem bil tako truden, da sem zadremal nad knjigami. Četrtek zjutraj pa sem šel čisto nepripravljen v šolo, brez latinske preparacije, brez matematiških domačih vaj. Pa sem imel že smolo. Gospod razrednik pridejo, odpró svoj zapisnik, in prvi, ki ga pokličejo, sem bil — jaz! Dve strani nepravilnih glagolov smo imeli ponoviti; nekaj sem znal, kolikor sem se spominjal od prej, a gladko ni šlo. Da le preparacije ne bi pogledali! sem si mislil. A sam ne vem, nesreča za nesrečo, vstali so izza katedra, prišli pred klop ter zahtevali latinski zvezek. Sram me je bilo, da nisem vedel, kaj bi rekel; slednjič sem povedal, da se nisem pripravil. A gospod razrednik so tudi že vedeli, zakaj ne. Bog zna, ali so nas sami videli v „zeleni jami“, ali jim je pa kdo povedal, vpričo vseh so me posvarili. „Ničesar nimam zoper nedolžno zabavo“, so rekli, „in potrebno je, da se človek razvedri; toda igra vaša bodi vedno taka in le tako dolgo naj traja, da se potem še lahko, in sicer še z večjim veseljem, učite. Le zapomnite si to: ako se vam po kaki igri ne ljubi učiti, igra ni bila prava ali pa vsaj niste o pravem času nehali. Prva reč vam bodi delo, učenje, zato ste poslani od starišev, ne pa za igranje. Glej, Ivan, kaj je posledica nezmerne včerajšnje igre? Dvojka. Ali ni škoda? Pomni: quidquid agis, prudenter agas, et respice finem! Žalosten sem bil dvojke; sošolec Košár, ki je bil zadnji po „lokaciji“ prvo poletje, prišel me je sicer tolažit konec ure, češ: „En ‚cvajer‘ al' pa dva — To nam šele korajžo dá“ — toda jaz sem sklenil, da se mi kaj takega ne sme več primeriti. Željno pričakujem tudi od Tebe, ljubi prijatelj, poročila, kako se ti godi! Zdrav!

26. Strahopetno molčanje. Nesreča v orgljarski šoli. Duh ali duhá? Botaniške težave.

. . . *velikega travna* . . .

Ljubi oče! Skrbno me poprašujete v poslednjem pismu, kako je z mojim napredkom. Najrajši bi Vam zamolčal, kar me teži, a ker ste mi že tolikrat rekli, da mi radi odpustite pregreške, če jih le ne prikrivam, povem Vam torej vse.

Gospodu razredniku sem se gotovo jako zameril. Prosén, oni tretješolec, mi je doma pravil, da devajo v šoli drug drugega na klop,

ali kakor velé, na „ponk“, zlasti pa jednega, Brusína. Zadnjič pa sem gledal v razredu pred učno uro skozi okno — o, da ne bi bil tega storil! — in glejte! Brusín jo primaha po onih ulicah mimo semenišča. Pri tej priči se spomnim Prosénovega pripovedovanja ter zavpijem skozi okno ulice: Brusín, na ‚ponk‘! Brusín na ‚ponk‘! Brusín me je slišal, a ni nič rekel. Mislil sem, da bo vse mirno. A kaj se zgodi? Gospod razrednik pridejo z zelo resnim obrazom v šolo. Mene so prešinjale hude slutnje. Ko zapišejo v razrednico odsotnega sošolca Pipo, vprašajo ostro: „Kdo je bil sedaj, pred uro, pri oknu in vpil nad nekim dijakom?“ Zdelo se mi je, da pri tem vprašanju pogledujejo name. Neki glas mi je rekel: „Vstani in povej, da si bil ti!“ a v tem trenutku zavpije mi drug glas: „Nikar ne povej, gospod razrednik te imajo za tako vzornega dijaka, „musterhaft“ si imel v vedenju, kaj si bodo mislili o tebi? Mólči, saj te ni nikdo videl!“ In res me ni nikdo videl izmed sošolcev. Molčal sem, a vest mi je bila razburjena, kakor da sem koga ubil. Gospod razrednik ponové še jedenkrat vprašanje ter pristavijo: „Naj le pové tisti, ki je to storil, nič hudega se mu ne bo zgodilo; jaz hočem in želim, da ste mi odkritosrčni.“ O, kako grozno mučno mi je bilo tedaj! Rad bi bil vstal in povedal vse, vse, a zopet mi je reklo nekaj: „Če si molčal prej, mólči še sedaj! kaj si bodo mislili o tebi, ker jim nisi takoj priznal?“ In zopet sem molčal. Sošolci so se spogledovali ter zatrjevali, rekoč: „Jaz nisem!“ — „jaz tudi ne!“ — „jaz pri oknu še bil nisem!“ Zdelo se mi je, da gledajo vsi name in čakajo, da povem in odvalim sumnjo od vseh drugih, ki so nedolžni. V tla sem gledal, kakor ubijalec. Gospodu razredniku je bilo hudo. „Tako malo odkritostčnosti imate? Tisti, ki molči, naj vé, da škoduje vsem drugim na dobrem imenu. Preiskoval ne bom sicer dalje, toda vé naj, da sem globoko užaljen zbok take strahopetnosti. Surovo dejanje storiti, potem pa trdovratno molčati, to je sramotno! Sram ga bodi!“ — Kolikor besedij, toliko udarcev po glavi. Neizrečno sem nesrečen, ljubi oče! Samega sebe se sramujem, da morem biti tako bojazljiv. Zdi se mi, da gospod razrednik slutijo, kdo je storil. Brusín me je morda spoznal in imenoval. Kaj si sedaj mislijo o meni? O, mar bi jim bil vse povedal! Kazen bi bil prestal, ali pa morda dobil samo posvarilo, in sedaj bi imel mirno vest. Tako me pa peče, in sram me je pogledati gospodu razredniku v oči. O, to sem pa sklenil: nikdar več ne pogledam skozi to nesrečno okno! In kako se bojim srečati Brusína, samo da me ne bi prijel in naznanil! Kajnu se menda ni huje godilo, kakor se meni sedaj!

Vem, ljubi oče, da sem tudi Vas s tem zeló razžalil. Prosim Vas lepo, odpustite mi. Saj je že pekoča vest velika kazen za mojo prikritost. S solzami v očeh Vas prosim odpuščanja.

Pa še nekaj drugega sem storil, s čimer sem dobrega Janeza Muziko pripravil v zadrego in žalost. Zadnjo soboto večer sem mu šel zopet meh tlačit v Alojzijevišče, v tisto orgljarsko šolo. Ker mi je včasih dolgčas, celo uro pritiskati meh in poslušati tisto pusto orgljanje, prosil sem Proséna, da je šel z menoj. Prosén je začel iztikati po klopéh; rekel sem mu, da naj pusti vse pri miru. Nazadnje sva se začela poditi po šoli, skakati čez klopi; prevrnila sva tudi šolsko tablo, da je glasno zaropotala. Ravno v najhujšem diru sva bila, ko se odpró vrata, in v sobo stopijo neki gospod, ki so v Alojzijevišču. Naju kar takoj zapodé iz šole, rekoč, da se nimava nikdar več prikazati, Janeza Muziko pa oštejejo, zakaj jemlje take nagajivce s seboj v šolo. Žalosten je bil; sedaj si mora zopet sam meh goniti in še v zamero je prišel. Pa vse to zaradi mene! In sam sem si neizmerno škodil. Sedaj si ne upam prositi v Alojzijevišče; oni gospod me gotovo poznajo, gotovo me ne bi vsprejeli. In tako sem se že veselil, da pridem noter. In sedaj — vse upanje podrtó! Kolikrat sem že sklenil, da se bom držal mirno kakor zid, zakaj kamor se obrnem, pa naredim kaj napačnega; a vedno pozabim. Ko smo se pred štirinajstimi dnevi učili na pamet Umkovo pesem „Metod in Atila“ iz Cvetnika, kjer govori apostol divjemu Atili: „Obstoj v deželi svoji, miruj mi, hunska kri!“ tedaj si je pripravnik Platnar zapomnil te besede in mi jih vedno trobi na ušesa, kadar se kaj ganem, rekoč: „Miruj, dijaška kri!“ Ljubi oče, srce me boli, da Vam moram take reči sporočati. Upam pa, da jih ne bo treba več.

V slovenščini pri gospodu Marnu sem zadnjič zopet jedenkrat čital svojo nalogo vpričo vseh. Dali so nam bili to-le: a) Šmarnica, b) Šmarnice. Popisal sem najprej cvetlico šmarnico, potem pa šmarniško pobožnost v mesecu majniku. Kadar nam vrnejo naloge, povedó nam vselej kaj, kako se mora, kako se pa ne smé pisati. Tako so n. pr. zadnjič razkladali, kdaj naj se piše tožilnik jednine *duhá*, kdaj *duh*; prvo, kadar pomenja nadčutno bitje, dušo ali dušno zmožnost, če sem jih prav razumel, drugo pa, kadar pomenja toliko kakor vonj, n. pr. rožmarin ima svoj duh . . . Potemtakem moramo pisati n. pr. Bog žívi slovenskega duhá! Tako nekam trdo se mi zdi to; seve, če je duh živ, potem lahko umem ta tožilnik, kakor: „ki je sv. Duhá poslal“. Kaj ne, ljubi oče, o počitnicah, če prej ne, mi bodete povedali, kaj Vi mislite o tem? — Naposled Vam moram še potožiti,

da se botanike zeló bojim. Gospod profesor nam prinesó vsako uro kako cvetlico v šolo, tam iz botaniškega vrta ob ižanski cesti; včasih je vse nastlano z rožami po tleh konec ure, zakaj gospod profesor jih pusté na katedru, a ko odidejo, planemo mi nadnje ko gladni volkovi. Vsak hoče kaj imeti; zato raztrgamo vse in raztresemo po sobi. Tisti gospod profesor, ki pridejo naslednjo uro, morajo vselej brisati prst s katedra. Jedenkrat so nam prinesli česen v šolo; po uri pa ga je jeden razrezal ter namazal ž njim kateder po vrhu. Ves je dišal. Potem smo imeli nemščino. Gospod profesor so gotovo zaduhali, a niso nič rekli. Sedaj jim vselej posnažimo, ker vidimo, da nas lahko prenašajo.

A kadar gospod profesor izprašujejo botaniko, tedaj pôje druga. Oni seve jo znajo, ker so že stari in hodijo vedno v botaniški vrt, a nam gre trda. Prav včeraj je sošolcu Srncu popolnoma izpodletelo zaradi jedne same besede. Še v klopi je pravil, kako zna vse; ko pride ven, dajo mu gospod cesarski tulipan v roko. „No, zdaj mi povej, kaj je to?“ „To je — imperialis . . .“ Imena se ni mogel takoj spomniti. Ker ga tudi drugi tovariš ni vedel, kateri je bil ž njim vprašan, marširala sta oba slavno nazaj v klop. Jedina beseda „Fritillaria“ ju je pokopala za jedno konferencijo. Pa ta tovariš Srnec ima res posebno nesrečo. Prvo polletje, ko smo se učili o ptičih, je bil vprašan, kaj srakopér jé. Ker ni vedel, zapodili so ga gospod profesor v klop, rekoč: „Kaj še tega ne veš, kaj ima srakopér za malico?“

Včasih nam povedó pa tudi kaj iz življenja. Predzadnjo uro so nam pravili, kako nespametni so ljudje, kako mazačem vse verjamejo. Tako, so rekli, sva prignala z materjo, ko sem bil še majhen, bolno tele k nekemu takemu mazaču, ki se je ustil, da zná zdraviti živino. Dal je materi četvero zdravil, katere je, kakor je sam trdil, napravil iz najboljših planinskih rož. „Prvih zdravil dajte teletu“, je rekel, — „ta ‚naprej ženó‘; drugih mu dajte — ta čistijo; tretjih mu dajte — ta hladé; nazadnje mu dajte četrlih — ta celijo.“ Mati so tako storili, — tele je pa poginilo.

Jednemu, ki ni vedel, kakšen razloček je med pšenico in ržjo, so rekli: „Ti nisi vreden, da kruh ješ, ko niti ne veš, iz česa se prideluje.“

Že naprej se bojim konca polletja, ko gospod profesor vprašujejo „čez vse“. S Panjičem, ki je sin ljubljanskega vrtnarja, sva se že domenila, pa še jeden, da se bomo na njegovem vrtu učili vso tisto noč pred izkušnjo. „Izvrstno“ mora biti v spričevalu. Rad bi vsaj s tem nekoliko popravil razžaljenje, katero sem Vam provzročil s svojo lahkomišljenostjo. Z Bogom!

Na kosilu pri cesarju.

(Po resnični dogodbi spisal P. Bohinjec.)

Jurija Brenteža udje so že stari. Rad poseda po ognjiščih in premišlja, kako je bilo, kako je in kako bode. Marsikaj je izkusil v svojem življenju, marsikaj si je zapomnil. Toda človek peša po telesu, peša po duhu. Nič več ni imel tistega spomina, kakor včasih. „Ej, ej, vse leze v zemljo!“ dejal je rad.

Kadar je stric Jurij Brentež mnogo dremal po dnevu, ni se dal tako hitro odgnati raz klopico na širokem ognjišču. Jezik se mu je razvozlal in povedati je hotel vse, kar si je domislil in — izmislil. Posebno rad je pripovedoval, kako je bil pri samem presvetlem cesarju nekoč na kosilu. Seveda so ga morali vselej prositi, da je povedal.

„Torej vi hočete vedeti, kako je bilo takrat, ko sem bil pri cesarju na kosilu? Zdi se mi, da ste že slišali.“

„Jaz še ne“, ogласi se poredno drobni deček na koncu klopice.

„Stric, jaz tudi ne“, ponovi za njim deklica, ki je predla.

„E, povejte, stric, kar povejte! Jaz sem že slišal, a lepe reči človek zmerom rad sliši in vidi. Le pomislite, kolikokrat gremo v cerkev k sveti maši in pridigi, in vendar se nikoli ne naveličamo.“

To je bila beseda gospodarjeva. Sedaj je stric Jurij vedel, da ni da bi molčal. Gospodarju je vselej rad pritegnil.

„Torej o cesarjevem kosilu bodete slišali. No, to ni kar si bodi! Le zapomnite si, otroci, kar je vaš stric doživel. S tem se ne more ponašati vsaka hiša, da bi cesar njene ljudi vabil na kosilo.“

„Kaj vas je sam cesar povabil na kosilo, stric?“ popraša ga deklica.

„E, kaj, cesar me ni, saj cesar ne vabi sam. Za to so njegovi ministri.“

„Torej, kateri minister vas je povabil?“ popraša zopet starejši fant strica.

„Kaj jaz vem, kako so ga klicali? Jurij vem da ni bil, ker sem mu jaz povedal svoje ime, a ni mi rekel „ženso“.1) Da ni bil Brentež, sklepam iz tega, ker si nisva nič v sorodu.“

„Torej, kako vas je povabil tisti minister?“

„Kako? Kakor se za take visoke gospode spodobi —.“

„Kakor ste bili vi, kali?“ pristavi poredno deklica.

„Kakor so ministri, butice! To imate malo v glavi. Kaj bo, kadar bodete toliko stari, kakor jaz? Saj vas ljudje še razumeli ne bodo Torej cesarjev minister je nosil na mizo.“

„Hi, hi, hi!“ zasmejajo se vsi.

„Nikar se ne smeajte! Jaz nič ne pridevam, kar se ne sklada.“

„Kdaj pa je bilo to?“

„Jaz sem že dosti poskusil, otroci! Vi ne bodete nikoli tega. Bil sem na Laškem v ognju pod Radeckim —.“

„O Radeckem bodete drugič povedali, stric!“

„Pa kako vam povem o cesarskem kosilu, ako vam ne povem o Radeckem?“

„Le pustite strica, naj sami povedó“, ogласi se gospodar in takoj je bil stric rešen zapletenih vprašanj. Sedaj šele se ojunači. Pipa mu je začela ravnokar prav dobro vleči, da so se kar kolobarji prekucavali pred njegovim obrazom.

„Torej bilo je zgodaj spomladi. Snega je bilo še obilo povsodi. Ravno semenj je bil v Sežani tisti dan, ki ga nikoli ne pozabim. Jaz sem hodil na Šempeterski kolodvor sneg odkidavat. Tisto zimo ga je padlo, da je zemlja stokala. Kar nam udari na uho, da se pelje danes sam presvetli cesar skozi Šempeter v Opatijo. Kdo je bil bolj vesel te novice, kakor Jurij Brentež, vojak pri grenadirjih! Komaj smo začeli dobro delati, kar položim lopato na ramo in rečem tovarišem: „Danes pa jaz ne bom več delal, ker je cesarjev dan. Še ko sem bil pri vojaki pod Radeckim — celih štirinajst let sem hrustal komis in pihal turški tobak — ne vem se spominjati, da ne bi praznovali takrat, kadar je bila cesarska parada. Jaz danes ne bom kidal snega in ga ne bom.“ Tako rečem in odidem.

Kmalu jih je prišlo še nekaj za menoj. Šli smo naravnost v restavracijo in naročili črnega Istrijana. Tudi prav vkusnega guljaša smo si privoščili, da nam je paprika kar raztezala usta.

Tako smo sedeli v gostilni, norčevali se iz tovarišev, ki so prezebali zunaj, pomenkovali se o vojskah, davkih, o cesarjevem prihodu in o cesarskih ministrih. Nad vse pa smo preraševali cesarsko kosilo. Nič se ne smeajte, otroci! Kaj mislite, da cesar tako kosi, kakor smo mi nocoj večerjali? Našega gospodarja hiša ni toliko vredna, kakor stane cesarja jedno kosilo.“

„Povejte, stric, povejte, kako ste kosili pri cesarju?“

„Nikar ne bodite tako objestni in ne presekavajte mi besedij: vse po vrsti, kakor so

1) Tako se kličeta na Pivki človeka jednakega krstnega imena. Gl. Wolf-Plet. Slovar, II. str. 958, 959.

hiše v Trsti. Nekateri so trdili, da bo kosil na postaji v I. razredu restavracije. Jaz pa sem temu oporekal in dejal, da ima cesar svojo kuhinjo, svoje kuharje in da bode kosil v vagonu. Še prav zameril sem se restavratêrju, ker sem mu

rekel, da njegova gospa ne zna tako kuhati, kakor znajo na cesarskem dvoru. In jaz sem res tudi pravo pogodil. Kdo bo učil starega vojaka, ki je bil že v ognju za cesarja? — I no, čakali smo, pogovarjali smo se, dokler se tovariši

Beatrika Cenci. (Po sliki Guida Renija.)

polagoma ne poizgubé iz gostilne, jaz pa ostanim sam in premišljam, kako bi človek vreden postal okusiti cesarjevega kosila. Tako prijetne misli so se sukale okrog moje glave in dišalo mi je — ne vem ali iz restavratêrjeve ali iz

cesarjeve kuhinje, ki je bila tisti čas še precèj daleč od Šempetra. Kaj, misli si Jurij, po ženskih se dá včasih marsikaj doseči. Zato mi brž pride na misel Rokceva Micika, ki je služila pri postajnem načelniku. Brž vstanem, plačam

in hajdi do Micike. In res! Miciki se imam zahvaliti, da sem prišel na peron, ko se je kadilo na cesarjevi mizi. Še domov sem skočil, preoblekel se in napel na prsi srebrno medaljo. Tako sem bil preskrbljen z vsem. V glavo sem ga dobil ravno toliko, da sem bil srčen.

Ko odbije v šempeterskem zvoniku ura dvanajstkrat, trepetalo je vsem srce. Ravno nekako po dvanajsti uri je moral prisopihati cesarski vlak. Kdo bi si zapomnil vse tiste minute ali sekunde! Vsi železniški uradniki so bili napravljeni tako, kakor bi jih bil vzal iz škatljice. Železniški služabniki vsake vrste so se svetili, kakor bi jih bil naročil nalašč z Dunaja. Prestopali so se pogostoma, ker jih je zeblo. Celo okrajnega glavarja sem videl hoditi s čudnim klobukom in petelinovim perjem. Meni je Micika priskrbela prostor ravno pri vratih, ki držé v I. razred restavracije. Vse čaka nestrpnó, kdaj priblizga cesarski vlak.

Naposled prifrči. Vse je bilo tiho. Vagon, v katerem je bival cesar, bil je iz samega stekla. Kolesa so bila menda zlata, dimnik pri stroju pa menda srebrn — —

„Kar povejte, kako ste kosili, stric! Potem gremo molit in spat. Tisto o vagonih povedali bodete drugikrat“, reče gospodar stricu, ker je vedel, da bo opisaval cesarski vlak na široko.

„Vse zložno in počasi. Torej, kako je bilo? Cesar je kosil v vagonu, kakor sem jaz že poprej napovedal. Ministri so stregli in letali sedaj po to, sedaj po ono v restavracijo. Imeli so srebrne in zlate duške, obleko vso z zlatom obšito, škornji pa so se jim svetili, da bi se bil lahko vanje pogledal. Prijazni so bili, jako prijazni; ni čuda, da sem jaz postal tako navdušen in srčen.“

„Morda pa niso bili ministri, stric! To so bili najbrže cesarjevi služabniki“, prekine ga gospodar.

„I kaj so pa ministri drugega kakor služabniki cesarjevi? Ministri so bili in nihče drugi. Jaz sem jih videl in govoril z njimi, ali razumete? In kaj še?“

„Ali ste z vsemi govorili? Pa saj so vam stregli, ali ne?“ popraša zopet gospodar.

„Seveda s tistim, ki je . . . Toda počakajte! Ko jaz stojim pri vratih med kosilom . . .“

„I kaj niste sedeli zraven cesarja?“ vpraša dekle.

„Ne zraven cesarja samega, zraven ministra sem pa bil. Ravno je nesel iz vagona od kosila pečeno raco, ki je ostala še skoro cela.“

„Kaj ste tako malo jedli, stric?“ vtakne se fant vmes.

„Bodi tiho, da povem do konca! Ko torej minister nese jed iz vagona v restavracijo, zagleda mene. Kako bi me ne! Kaj mislite, da sem bil takrat tak, kakoršen sem sedaj? Kar prevzelo je vsakoga, kdor me je pogledal. Po vojaško salutiram. Minister me pogleda, obstoji. Moje starosti je bil. Težko, če nisva bila pod Radeckim skupaj na Laškem. Popraša me, kdo sem? Jaz pa hitro po vojaški:

„Melde gehorsamst, Georg Brentež, Infanterist beim Kuhn-Regiment, III. Compangie, II. Zug.¹⁾“

„Wollen Sie?“²⁾ vpraša me še po nemško.

„Bitte schön, Herr Minister“,³⁾ odrežem se, in raca je romala v moje roke. Nasmehnil se je, prijazno pomežikal in odšel v sobo.

Jaz pa zavijem raco v papir, in ko je cesarski vlak četrť ure pozneje žvižgal proti Reki, žvižgal sem tudi jaz z raco proti domu. Ti, gospodar, si okusil to cesarsko raco, to vem, a pomniš težko, ker si bil še otrok. Napravil sem vsem domačim lepo pridigo, da si zapomnijo, kdaj sem jim prinesel ostanke od cesarjevega kosila.“

„A pri cesarju vendar-le niste bili na kosilu“, zbôde strica najstarejši fant.

„Kdo pravi, da ne? Kaj niste slišali? Poprašaj gospodarja, ki je sam okušal ostanke cesarjevega kosila!“

„Res je, res, otroci“, potrdi gospodar stricu, zato, da je končal svojo zgodbo o kosilu pri cesarju, drugače bi se bil stric Jurij prepiral še do polnoči s porednimi fanti in deklicami, ki so ga tako radi dražili, dasi jim je napovedal toliko lepih stvari. Mladi ljudje so res poredni.

Gospodar je vzel molek v roke, stric Jurij je otrešel svojo pipo, in kmalu ni bilo čuti drugega kakor pobožno molitev in prasketanje pojemajočega ognja na ognjišču.

¹⁾ Ponižno zglasim, da sem Jurij Brentež, infanterist pri Kuhn-ovem polku, III. kompaniji, II. vlaku.

²⁾ Ali hočete?

³⁾ Prosim lepo, gospod minister.

Sonet.

Očaku Jakopu je bil uteha
Na stara leta sin najmlaji,
Odkar sinove pri ovčarski staji
Zavisti zapeljala je pregreha.

Solzá oko točiti ne preneha,
Po izgubljenem vedno toži raji;
Pustó očaku je v domačem kraji,
Nihče na ustni mu ne zvabi smeha.

Ne sina, slogo bratje so prodali,
Zato mi pusta zdi se domačija,
V srce sovraštvo mene bridko žali.

A vsega vzela ni zavisti zmija:
Saj v srcu vzori so mi še ostali
In vzorov hčerka — mlada poezija.

F. S. Finžgar.

Sonet.

Iz kletke si ušel, moj ptiček zlati,
Ker solnca žarki so te zapeljali,
Ko v kletko so vablivo ti sijali,
In šel iskāt veselja si med brati.

Vesel pridružil si se vrabcev jati.
A varal te je lastni rod! Smejali
Hudobno so se ti in te kljuvali.
Mirú si v kletki moral spet iskati.

Mamljivi žarki opotečne sreče
Po svetu marsikoga so zvabili
In mu obetali ime slovèče.

A vsi obeti so se razkadili,
Srce nazaj prinesel je trepeče,
In pa zavest, da so ga prekanili.

F. S. Finžgar.

Kočevje.

(Spisal Viktor Steska.)

(Dalje.)

Turški boji so pojenjali, paše so bili ukro-
čeni, a napadi turških in neturških roparjev so
se vedno ponavljali. Tak napad je znan iz leta
1776. Okrajno glavarstvo je zapovedalo, naj
se natanko pozvé število napadenih oseb, njih
škoda oceni in to poroči v teku tedna. Vojaške
čete so iskale roparjev, toda ti so se dobro po-
skrili v gostih šumah. Vojaško poveljništvo je
torej sprožilo izvirno misel, naj oskrbnštvo redi
velike pse, ki bodo razbojnike odganjali. To
se menda ni obneslo, zakaj napadi niso prene-
hali. L. 1821. so vlomili v osilniško župnišče
in 15. vel. srpana 1826. celo v mesto. Ob 9. uri
se je priteplo trinajst oboroženih mož. Iz bla-
gajne so vzeli najmanj 971 gld. Prebita železna
vrata se še sedaj lahko vidijo. Ti tatovi so imeli
po več samokresov, sabelj in turških handžarov.
V mestu so tri možé postrelili, med njimi vodjo
zemljiške knjige J. N. Regnarda. Po dolgih bradah
in čokasti postavi so sploh sodili, da so bili Vlahi
ali Bošnjaki.

Knez Henrik si je prizadeval ustanoviti v
Kočevju stolico ranocelnika ali zdravnika. Ker

so se pa Kočevci izrekli, da za njegovo usta-
novitev zemljišče ne more dati treh goldinarjev,
zaspala je ta reč. Ta knez je tudi prepovedal
kmetom prodajati iz grajščinskih gozdov škodljive
zunaj grofije.

Henrikov prvorojenec Karol Jožef Anton je
zavladal po očetovi smrti l. 1783. Takoj je sam
prišel z Dunaja na Kočevsko, da bi zaslišal pod-
ložnikov tožbe. Napravil je zapisnik 91 tožeb,
katere je deloma sam rešil ali pa dal oskrb-
ništvu v preiskavo. Poskusil je tudi izpolniti
cesarjevo željo, da bi se kmetje odkupili, pa se
mu ni posrečilo. Tudi on se je trudil, da bi se
nastavil zdravnik. Ob njegovem času so delali
cesto s Poljan proti Ribnici. Iz nekega oskrb-
nikovega poročila se dá posneti, da je l. 1789.
stal funt govedine šest soldov, teletine pa sedem
soldov.

Knez Karol je odstopil po sedemletni vojski
šlezijski Münsterberg in Frankenstein pruskemu
kralju Frideriku Viljemu za 100.000 gld. Cesar
Leopold II. ga je vrh tega odškodoval z diplomo
dné 11. listop. l. 1791., vsled katere je kočevska

dežela postala vojvodina, vsak vladajoči knez vojvoda. Karol, prvi vojvoda kočevski, je umrl l. 1800. Nasledoval mu je drugorojenec Viljem. Za njegove vlade so prišli Francozje v deželo l. 1809. in so ostali do l. 1814. Avstrijske barve, grbe pri uradih in pečate so zamenili s francoskimi. Napoleon je naložil deželi 15,260.000 vojnega davka. Najprej so se mu uprli Kočevci. Dne 10. kimovca se je zbralo 600 kmetov, ki so se branili plačati vojni davek. General Baraguay d' Hilliers je poslal generala Sonchy-ja z bataljonom vojakov zadušit upor. Uporniki so se razšli. Po noči med 8. in 9. vinotokom je vzbuknila vstaja v kočevskem in metliškem okraju. V Kočevju so napadli uporniki francosko posadko in jo večinoma pobili. Novomeškega krožnega komisarja Venceslava viteza Gasparinija, 30 let starega, so ubili in strašno razmesarjenega vrgli v jarek v Lienfeldu 9. vin. 1809.

V uro hodá od Kočevja oddaljeni vasi „Mali Gori“ so Poljanci napadli in umorili nekega stotnika Chambelli-ja in njegovega poročnika, ko sta peljala denar iz Novega mesta. Francozi so se maščevali. Zapalili so Poljane in Kostel; tudi kočevsko mesto bi bili zažgali, ko ne bi bil prišel o pravem času sèl od črnomálskega poveljnika s poročilom, da Kočevci niso samó nedolžni, ampak da je črmošnjiški župnik, znani čebelar Jonke, mnogo Francozov rešil gotove smrti; zato naj mestu prizanesó. Zapalili mesta niso, a ropali so v mestu in okolici od 16. vinotoka do 18., učinili 80.000 gl. škode in postrelili pet mož 18. vinotoka. Ljudje so se zopet pomirili. Francozi so se pa tedaj udomačili v deželi in ustanovili svojo upravo. V mestu je bil mêr ali župan Bernard Kopriva, v Mlaki (Kerndorf) je bival baje mirivni sodnik za ves novomeški kanton. Župani so imeli v rokah vse matice, vpisavali so rojstvo, poroko in smrt. Mêr je celó poročal; dejal je: „Jaz sem v imenu postave izrekel, da sta mož in žena.“ Seveda je verno ljudstvo hodilo navadno pred župnika, da jih je tudi cerkveno poročil. Leta 1814. so Francozi izginili iz dežele.

Kočevsko si je zopet opomoglo, zlasti ker se je zopet dvignila kupčija. Leto 1848. je tudi Kočevce nekoliko pogrelo, a bilo je brez posebnih posledic. Desetina in tlaka sta jénjali, grajščaki so izgubili prejšnjo veljavo, a tudi mesta mnogo pravic, ki so se jim podelile in tolikokrat potrdile „za vse večne čase“.

Viljemov naslednik je bil Karol (Carlos) Turjaški (r. l. 1814.), znani avstrijski državnik, ki je bil l. 1868. nekaj časa predsednik „meščanskega ministerstva“ in do leta 1879. predsednik gosposke zbornice. Temu je nasledoval Karol, sin njegovega brata Adolfa Turjaškega, ministerskega predsednika od l. 1871—1879.

Ta mladi kočevski vojvoda (r. l. 1859) živi na svojem gradu Goldeggu pri Dunaju.

Kočevci so nemške narodnosti. Dimitz pravi: Die Gottscheer Mundart zeigt den Charakter der bairisch-österreichischen Oberlech-Mundarten mit einem Zusatz von Schwaben und Franken her. Podobno govorita tudi Schröer in Obergföll. Svoje mnenje smo že preje izrazili, namreč, da so koroškega narečja, dasi je to nekoliko pomešano z drugimi narečji. Ohranili so svoj jezik precèj neizpremenjen skozi stoletja, le da se je pomešal nekoliko s slovenskimi besedami. Tako so si izposodili od Slovencev: jôken = jokati, drôžen = dražiti, cvîlen = cvîliti, muken = mukati, jukacen = ukati, griezen = griziti, muoten = motiti, kokacen = kokotati, norajnen = noretí = burke uganjati, gazen = gaziti, (okoli Koč. Reke), mižen = mižati, kavsen = kavsati (prepirati), kozeln = kozlati, clinen = sliniti, pobolicen = povaljanica (potvica), gancelajn = žganci, britla = pipec, kačen = kača, racen = raca, mârhe = mrha, trak = trak, bisôge = bisaga, cure = sora pri vozu, kljuke = kljuka, bičen = buča, kozel = kozolec, riebar = reber, brken = brki, bochen špak = boh špeha, grčen = grča, krtačen = krtača, srake = sraka, kozicle = kozica, jaug = jug, kolačen = kolač, raklen = rakla, žêp = žép, starašine = starašina, zupan = župan, pisat = pisan (daj pisate Kuh), gríntat = gritast, liskat = lisast, mute = mutec, pišik = piškav, šeket = šekast, gôlat = gol, a poč gaben = počiti koga, a trč thuen = trčiti koga, olle pot íst et ahó = vsako pot ni takó, hrible = hribček, nikalnica je tudi: náka. Besede: daj Gerate, Elžate, Uršate, Niežate, Lienate, Minate, dar Jurate, Lukate, Jožate spominjajo po obliki in pomenu na naše: Jerasta, Špelasta, Uršasta, Nežasta; Jurasti, Janezasti, Jožasti. Kočevski jezik ima svoje posebnosti. Uvrstitev besed se odlikuje od novovisoke nemščine. Člen pri mnogih besedah drugače rabijo, posebno srednji spol je navaden, recimo: das Lohn, das Hof. Imperfekt le malo poznajo. Perfekt ima posebne oblike: gôs = gegessen, gebán = gewesen. Radi rabijo tudi pomanjšalne besede. *L* izgovarjajo kakor Slovenci pred soglasniki kakor *v*. Jedenkrate se pravi kočevski: a bag = ein Weg = jeden pot. Očeta kličejo: áte, mater — ámo; torku pravijo: Erdtog, četrtku: Finštog. Slovenski *s* izgovarjajo kakor *š*, slovenski *ž* kakor *ž*.

Kočevci so ohranili mnogo narodnega blaga. Dr. Adolf Hauffen piše: „Pet vekov naseljeni v primeroma ubožni in nerodoviti deželi so si Kočevci svojo podedovano govorico ohranili popolnoma brez vpliva (?) okoljujočih jih Slovencev; isto moramo reči o njih narodni noši, o šegah in navadah in posebno o bogatem

in dragocenem zakladu narodnih pesmij, katere so jako stare po obliki in vsebini in v ozki zvezi z najlepšimi pesmimi drugih nemških rodov. Tudi popevk je le malo izposojenih od Slovencev; večinoma so jih prinesli v 16. in 17. veku popotniki iz nemških dežel v novo domovino. Nekaj kočevskih narodnih pesmij je izdal Schröer l. 1868. in 1870. Mnogo sta jih nabrala nadučitelj Maks Tomitsch in Jož. Perz. V prej imenovanem spisu trdi dr. A. Hauffen, da so Kočevci mnogo narodnega blaga s seboj prinesli iz prvotne domovine, le nekatere pesmi so si ponaredili po slovenskih. Kakor menda vsi evropski narodi, poznajo tudi Kočevci snov, katera je podlaga sloveči „Lenori“. Balada: „die schöne Merarin“ je podobna slovenski: „Lepi Vidi“. Dr. Adolf Hauffen vendar méni, da je kočevska pesem ostanek nemškega eposa o Gudruni (25—30. odstavek). Na slovensko narodno pesem se naslanja: „die Meierin“ in „der junge Hans“ (Vraz, str. 160). Druga je zvarjena iz dveh, namreč „Čudna bolezen“ in „Dva groba“. (Vraz, str. 96. in 123.)

Legende večinoma govoré o Materi Božji, o sv. Martinu, sv. Barbari, sv. Štefanu, sv. Regini in sv. Katarini.

Tudi lirične pesmi se nahajajo med Kočevci, vendar so bolj resnega značaja; veselih je le malo, večinoma so žalostne, otožne.

Začetek je zlasti pri pripovednih pesmih stalen in neizpremenljiv. Vse se vjemajo, da je junak zgodaj vstal (kakor v srbskih: poranio), umil in prekrižal se, lepo oblekel itd. Za vzgled kočevskega narečja in pesništva navajam začetek neke pesmi iz rokovnjaške dóbe:

Bie wrüe izt auf dar Müllar junk,
Ar kreuziget žih, derbuget¹⁾ žih schean²⁾,
Ar leget žih gor scheander on,

¹⁾ se umije.

²⁾ schön.

Ar ziehet ahin am Bage proit,
Am Bage proit in winžtern Bold.
Und imon pegegnt die Raberlain:
„Guet môarn! guet môarn, du Mullar junk!“
„Schean Donk! schean Donk, ir Raberlain,
Lai gnete môarn hon i gor bêank!“
„Bi žo, bi žo? du Mullar junk?“
„Koin Kreuzer Gald ze hobn et izt!“ itd.

Začetek neke druge pesmi: Oinder junger Elsbargar:

Auf Laibacher brunle da sitzet ar,
Das žilber und gold, das zahlet ar;
Das edle tuech, das masset ar.

Žen assent und trinkhent a kurzen zait itd.

Drugo narodno blago je podobno slovenskemu, zlasti pregovori in vraže. V ženitovanjskih običajih pa se od Slovencev ločijo.

Kočevci so katoliške vere. Valvasor silno hvali kočevsko pobožnost. Piše namreč: „Und wer weiss ob diese fromme Gottscheer nicht etwan dess Landes leibliche Schutzengel seundt.“ Ribniški arhidijakon jih je l. 1633. nekoliko preostro sodil, ko je dejal: „V kočevskem okraju je ljudstvo divje in trdovratno.“ Ženske so večinoma dobre katoličanke, na moške pa slabo vpliva krošnjarstvo. Potujoč po raznih deželah, posebno po Nemškem in Ogerskem, vidijo in slišijo ljudi raznih verskih ločin, seznanjajo se tudi z brezverci, zato se mnogi vračajo v domovino brez prave vere v srcu.

Ko se je širila v 16. veku kriva vera po Kranjskem, ni našla na Kočevskem ugodnih tál.

Kočevska župnija je bila do leta 1752. del oglejskega patrijarhata. Od l. 1462—1752. je bila podrejena ribniškemu naddijakonu. Od leta 1752., ko je Benedikt XIV. odpravil oglejski patrijarhat, do l. 1787. je bila kočevska župnija pod goriško nadškofijo; tedaj pa je prišla pod ljubljansko škofijo in je hkrati sedež kočevske dekanije in obsega štirinajst župnij. (Konec.)

Biserji.

1.
Če rado grablje rabiš,
Glej, da i vil ne zabiš.

2.
Mnogi joče, ko se loči,
Ko je proč, vesel poskoči.

3.
Jež ima mnogo šivank.
A níti mu manjka in zank.

4.
Naj ima polž roge in grad,
Boji se vendar majhnih klad.

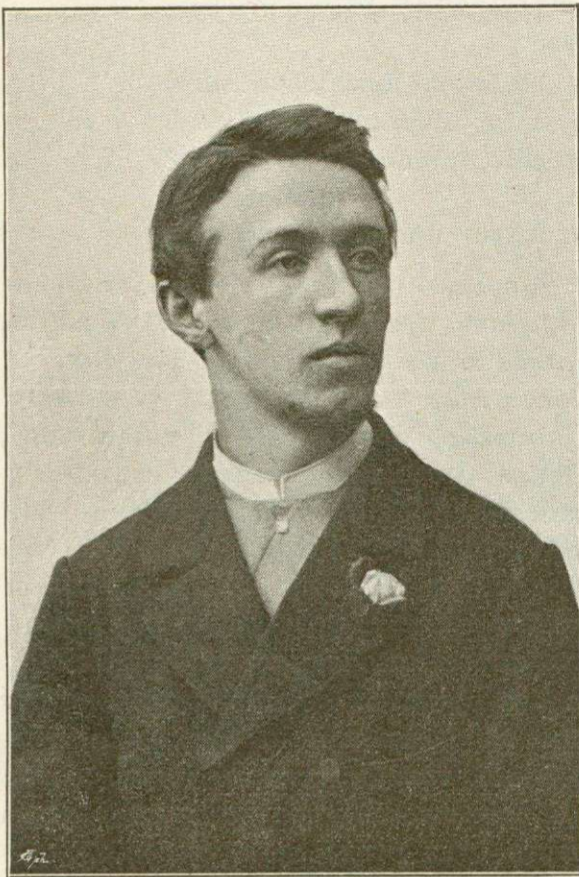
5.
Če ženski sta dve pri enem ognjišču
In kokota dva na enem dvorišču,
Če sultana dva pri eni sta kosti,
Prav radi pričnó se klati in bosti.

A. Hribar.

Hrabroslav Volarič, slovenski skladatelj.

(Življenjepisna črtica, priobčil Janko Leban.)

(Konec.)

Hrabroslav Volarič.

III.

Govoriti mi je še posebej o Volariču v muzikalnem oziru. Volarič je bil izvrsten pevodja. Gojil pa je cerkveno in posvetno petje. Zbore je kar vnel, da so se vsi klanjali njegovi volji. V poučevanju petja je bil neutruden. Dokler ni šlo „vse na gladko“, ni odnehal. Znal je v svojih pevskih zborih vzdrževati natančen red. Ko sem bil neko nedeljo v Kozani pri njem, zamudila sva se bila predolgo doma. Prišla sva v cerkev k večernicam, ko so bile že sveče prižgane in je strežnik že imel pozvoniti. Mislil sem si, sedaj bo treba še določiti in poiskati pesmi, ki se bodo pele. Zato pošepčem Volariču: „Gotovo zamudiš!“ V tem stečeva na kor. Lepo število pevcev je bilo tu zbranih. Imeli so lepe vezane knjige z notami v rokah. Vsaka pesem je imela svojo številko. Takoj pozvoni. Volarič sede k orgljam, pritisne pedal, vzame debelo knjigo, polno znamenovanih partitur, iz omare ter velí: „Tantum ergo št. 24, litanije št. 16!“ Kakor bi trenil, odpró tudi pevci dotični številki, in šlo je vse

na gladko. In vse te note niso bile cerkvena, ampak last Volariča, organista, ki je vse tudi sam lepo spisal.

Vendar je bil Volarič toliko skromen, da se je rad posvetoval z vsakomer, ki je imel o muziki kaj pojma, kako mu ugaja ta ali oni zbor, ta ali ona njegova skladba. Volarič si je kot pevodja pridobil velikih zaslug pred Bogom in pred narodom. Pred Bogom zato, ker je služil sveti stvari; pred narodom zato, ker ga je s tem izobraževal.

Kaj naj povem o Volariču — skladatelju? Gospod Danilo Fajgelj piše: „Volarič je bil duhovit skladatelj, škoda le, da je imel malo šole. Meni je zeló žal po duhovitem možu!“ „Glasbena Matica“ je pisala pred leti o njem: „Volarič obeta po svojej izrednej nadarjenosti, plodovitosti v skladanju in marljivosti mnogo prav lepih glasbenih del“; prerano umrli Adolf Harmel, komenski dekan, pa mi je nekdanj rekel: „Volarič je naš najpopularnejši sedanji skladatelj. Privêdite ga, prosim, k meni. Bodi moj gost, kolikor časa hoče; jaz bi se silno rad osebno seznanil ž njim.“

Da, nadarjen, duhovit in plodovit skladatelj je bil Volarič, umetelnik po „milosti božji“! Poglejmo, kaj je izdal:

- Leta 1884.: *Venec čveteroglasnih pesmij*, op. 1.
- „ 1885.: izdala „Glasbena Matica“: *Pozdrav iz daljave*, op. 2. Parafraza za klavir.
- Pesem *Slovenski svet, ti si krasán*, Op. 3. v Zbirki slovenskih napevov, in *V domačem krogu*. Op. 4. potpourri slovenskih narodnih pesmij za klavir, poklonil gospodu ravnatelju Fr. Dominku.
- „ 1887.: *Narodne pesmi*. Op. 5.
- „ 1888.: *Gorski odmevi*. Op. 6. Čveteroglasne pesmi.
- „ 1891.: *Slovenske pesmi* za sopran, alt, tenor in bas. Op. 7. Posvetil veleč. gosp. Sim. Gregorčiču, slavnemu pesniku slovenskemu.
- „ 1893.: *Zvezdica*, polka-mazurka za klavir. Op. 9.
- „ 1894.: *Slovenske pesmi* za štiri moške glaso-ve. Op. 10. Poklonil slavnemu pevske- mu društvu „Nabrežina“.

„Slovenec“ piše o Volariču: „Njegove pesmi se pojó po vsej Sloveniji. To je dokaz, da je znal ubrati pravo struno našemu narodu.“ To je res! Že kot odličen pevovodja je Volarič dobro vedel, kako je treba skladati, da bo narod rad pel. To je tem lažje storil, ker je kot skrben nabiralec narodnih pesmij vedel, kakšen je narodov duh; posrečevale so se mu pesmi pa tudi zato, ker je imel bujno fantazijo, podkovan je bil kaj dobro v harmoniji ter je pisal iz srca. Da, kar je zapisal, privrelo mu je iz globine občutnega srca, in ni čuda, da so take pesmi zopet našle pot v srce našega naroda. Čutil je tako, da je jokal, ko je igral ali pel nekatere svoje skladbe.

Volarič je le prvi zvezek svojih skladb izdal nekoliko pod vplivom Danila Fajglja, ki mu je zvezek celó avtografoval, vse druge pa je pisal samostalno, popravkov ni si dovoljeval od nikogar. Ko sva nekdanj obravnavala težavno skladbo nekega skladatelja in sem jaz nasproti Volariču zagovarjal skladbo, češ, da je vzorno harmonizovana, dejal je: „Da, skladatelj gleda le na harmonijo, jaz tudi na pravilno, lahko postopanje glasov. Jaz skrbim za pevce. Za Boga, dragi moj, poskušaj peti nekatere takte v tej skladbi (v II. tenoru in I. basu osobito): pritrdiš mi, da se težavno zadene. Kje imamo pevce? In vendar imamo pesmi za ‚grlo‘, ne pa morebiti za — klavir!“

Vse to sem povedal zategadelj, da vsak sedaj spozna, na kaj je Volarič posebno gledal pri skladanju, in zakaj so njegove pesmi toli priljubljene med narodom! Opomniti mi je tudi, da je bil Volarič v prvi vrsti posveten skladatelj, le malo¹⁾ je zložil cerkvenega in še to le bolj zase ali za kakega prijatelja.

Videli smo, koliko je Volarič že izdal; a koliko bi bil še izdal, da mu ni nedostajalo sredstev in založnikov! Koliko je zapustil še v rokopisu, koliko načrtov je nadarjeni mož vzel v grob! Dobička ni imel nikoli, če je kaj izdal; rečem rajši, da ga je tako izdavanje gmotno uničevalo. Razposlal je skladbe, a dobil le malo ali nič denarja.²⁾

Da kolikor toliko podprem izrek, da je nesel v grob več načrtov, sledé naj vrstice, katere mi je pisal sam dné 7. sušca l. 1895.: „Zdaj nameravam izdati *Cerkvene pesmi za šolsko mladino* (z molitvami) v obliki mašnih bukvic.

¹⁾ Znana mi je le jedna Volaričeva cerkvena pesem (Srce Marijino), ki je natisnjena v „Cerkvenem Glasbeniku“, a jo je ponatisnila tudi Cugšvertova hrvatska Cecilija v Zagrebu.

²⁾ Naj bi se vsaj sedaj dolžniki spomnili svoje dolžnosti ter osiroteli družini ne kratili onih novcev! Isto tako naj bi prijatelji, katerim je posodil kako še ne izdano skladbo, vrnili jo vdovi!

Večkrat bi se bil že lotil kake opere ali operete, toda teksta ni; kje ga dobiti?“

Med ocenami, ki sem jih bral o Volaričevih skladbah, ugaja mi najbolj menda še nenatisnjena kritika, katero je o Volaričevih skladbah spisala umetelnica Lucila Podgornikova l. 1889.: „To pot mi je možno z veseljem poročati o najnovejših skladbah Volaričevih. Skladatelj je bil jako marljiv . . . Čeravno je v tej zbirki lepo število skladb, vendar je prav malo takih, ki bi ne kazale očitnega napredka. Melodije so pristno glasbene, nekatere take, da se jim ne more ustavljati ne uho, ne srce. Ni mi znano pri Slovencih nobeno delo, ki bi bilo podobno komadu: *Od železne ceste*. To je opereta „in nuce“. Cela priredba se je nad vse posrečila, tekst je ilustrovan s prav srečnim humorjem. Ni mi možno verovati, da izvršba komada ne bi dosegla sijajnega uspeha. Ne morem se vzdržati, da bi kar najnujnejše ne opozorila čitalnic na ta komad. Želeti je samo, da bi imela poročevalka mnogokrat priliko, soditi o glasbenem napredku pri Slovencih tako ugodno, kakor je možno ob teh najnovejših delih Volaričevih!“

Da, ugodno so ocenjevali Volariča; ob veselicah, koncertih itd. so mu klicali „slava!“ zvali ga ob burnem ploskanju na oder, nosili po dvorani: a kruha mu niso dali, niti zasluženih novcev ne, tako, da je bil v vednih denarnih zadregah.

IV.

Preostaja mi, da izpregovorim še o Volaričevi poslednji bolezni in njegovi smrti, — žalostna naloga za prijatelja.

Dasi Volarič ni bil posebno krepak, vendar je bil zdrav. A lanske počitnice ga je napadel najprej legar (tifus), potem se je pritaknila še pljučnica in mu končala mlado življenje.

„Vitez Klodič ga je toliko nagovarjal — tako piše njegova soproga vdova — naj gre v Kobarid, da napravijo tam veselico, pri kateri bi predstavljali Klodičev ‚Materin blagoslov‘.¹⁾ In on seveda ni mogel odreči, šel je (18. velikega srpana) in trudil se dva tedna, da je vse uredil. Koliko je pretrpel v tem času, ni popisati; morali bi ga slišati, ko je sam pripovedoval. Dosti naj bo to, da je prišel domov dné 2. kimovca bolan. V šoli je bil samo 3. kimovca, potem pa je legel in ni več vstal. V bolezni je prav malo govoril, fantaziral je pa skoro neprenehoma. Največ je imel opraviti z zadnjo veselico. Tudi ko je bil pri zavesti, je večkrat rekel: „O, ti presneti ‚Materin blagoslov‘, prav malo

¹⁾ Vitez Klodič ima v Kobaridu pohoštvo, katero je podedoval po svojem svaku, pesniku Pagliaruzzi-ju-Krišanu. — Pis.

Pevski zbor „Glasbene Matice“ v sušč

e" v sušcu 1. 1896. (Fotogr. W. Helfer.)

blagoslova si mi prinesel!“ Previden je bil. Zadnja dva dneva ni bil več pri zavesti. Zmerom je upal, da ozdravi, zato ni nobene želje izrazil, ne gledé skladb, ne gledé drugih rečij. Ko sem videla, da je zmerom le slab, začela sem ga sama izpraševati, kaj naj naredim, če umrje; pa ni hotel nič slišati. Umrl je dné 30. kimovca o poldne.“

Volaričev pogreb je bil sijajen. Ves Devin je bil po koncu, priča, kako priljubljen je bil pokojnik. K pogrebu je prišel celó sam c. kr. deželni šolski nadzornik, vitez Klodič. Žal pa, da je bilo stanovskih tovarišev le malo; kajti nihče ni vedel, kdaj bo pogreb, ker se posebni mrtvaški listi menda niso izdali, a v naših dnevnikih ni bilo čitati, kdaj se bo vršil tožni obred.

Končujem ta spis z besedami, ki jih je priobčil „Slovenec“ in po njem „Popotnik“: „Ob sinjej Adriji so zagrebli Volaričeve ostanke v zemljico slovensko, katero je vroče ljubil od prvega trenutja, ko se je zavedel svojega slovenskega rojstva. Njegova rodbina pa joka za

svojim rediteljem v pomanjkanju! In vsled tega je umestna prošnja, da bi se opustil sleherni strošek v proslavljanje njegovega spomina, marveč mesto tega poslala nesrečni rodbini kaka podpora za obile stroške tekom bolezní, ob smrti, pri pogrebu in po njem. S takim činom gotovo najbolje izkažemo pokojnemu sklada-telju svoje spoštovanje.“¹⁾

Istina! A gledati bo treba tudi, da se Volaričeve skladbe izdadó, kolikor jih je še med svetom; dobiček bodi namenjen osiroteli rodbini! Posebna skrb nas mora biti, da izšolamo Volaričevega sinčka Stanka, ki veliko obeta.

Z Volaričem smo izgubili Slovenci veliko; zato se hvaležno spominjajmo njegovega imena!

¹⁾ Vdova je že prejela nekaj doneskov, ki se izkazujejo v listu „Soči“. Milosrčnost dotičnikov je vredna vse hvale. Darovi se lahko pošiljajo ali „Soči“ v Gorico ali pa dekanu Jožefu Skočirju v Devin, ki je mnogo storil za ubogo družino, ali vdovi sami v Devin. Prav toplo jo priporočamo občinstvu, ker vdova z majhno penzijo ima skrbeti za štiri otroke, dva dečka in dve deklici.

Črtice iz zgodovine lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Dalje.)

Jednako ognjevitá je grška bajka o Proserpini. V cvetoči mladosti je nedolžna Proserpina nabirala cvetlice po travnikih. Brezskrbno je s svojimi družicami zraven prepevala in rajala sladkega veselja. Bliskoma plane Hades, krivični podzemeljski bog, ugrabi divno lepo devico ter jo odpelje na svojem črnem vozu v temno kraljestvo. Tudi to bajko je Bernini večkrat uprizoril v kamenu. Hades je pa tako ostudna oseba, da ji v pravi umetnosti ni prostora; tatvina sploh ni snov za ublažena srca.

Neprimeroma lepša je zopet skupina „Eneja nese svojega očeta Ankiza“ iz goreče Troje. To delo Berninijevo spada med najboljša cele baroške dóbe.

Po Berninijevi misli je pa najboljši njegov umotvor „sv. Terezija“, sedaj v cerkvi Santa Maria della Vittoria v Rimu. Bernini je uprizoril svetnico v trenutku rajskega zamaknjenja. Notranji čut je izrazil res vrlo dobro; krasno razodeva na svetnici globoko pobožnost. A ta zamaknjeni obraz, na katerem gledamo vso Terezijino svetost v polni meri, še ni zadostoval Berniniju. Hotel je njeno gorečo ljubezen do Boga še povzdigniti. In kako? Nad njo je naredil angelá, ki po zraku plavaje hiti k njej ter meri s pušico v njeno srce. Umetnik je hotel

s tem pokazati, kako je božja ljubezen prebódlá njeno srce. Ubogi Bernini, ki si mora ali samo hoče pomagati s tolikimi zunanjiimi sredstvi, da bi dovolj jasno izrazil Terezijino znotranjost! Dandanes umetniki in strokovnjaki z veseljem in velikim zanimanjem občudujejo sv. Terezijo samo — a cela skupina z angelom vred jim je le v pomilovanje baroškega zloga.

Mnogo je Bernini storil v neminljivo olepšavo rimskega mesta. V tem oziru so njegove zasluge res velike. S pripomočki, ki so bili njemu na razpolago, bil bi lahko dosegel mnogo več in dokaj lepšega, a večno mesto mora vendar biti Berniniju hvaležno tudi za to, kar mu je podelil.

Poglavitno — in gotovo v vsakem oziru najboljše — delo Berninijevo je stebrišče (Colonnade) pred cerkvijo sv. Petra.¹⁾ 284 mogočnih, v štiri vrste razdeljenih dorskih stebrov obdaje v dveh polkrogih trg sv. Petra. Jednakega dohoda nima nobeno poslopje na svetu, lepšega si skoraj misliti ne moremo. Kakor je sv. Peter v znotranjem najznamenitejša stavba po svoji velikosti, tako i od zunaj presega vse druge. To stebrišče daje prvi krščanski cerkvi nepopisno velečastvo. Romar, ki pride z utripajočim srcem do prvih stebrov, zamakne se v orjaško obširnost in čudno lepoto, ki se

¹⁾ Slika je v „Dom in svet“-u 1894, str. 633.

mu razodeva že tukaj. Mnogi veščaki pri novejših stavbah pogrešajo venca vitkih stebrov, ki so obdajali vsako večje poslopje pri Grkih in Rimljanih, zakaj stebri povišujejo lepoto. Res le redko se nahajajo sedaj v obilnem številu. A tukaj pri sv. Petru jih je Bernini postavil toliko in s tako dovršenostjo, da ni imelo nobeno poslopje enakih, tudi grško-rimske dōbene. Tu umolkne vsaka graja. Stebrišče je Bernini umetno pokrtil po vzorcih grških svetišč. Okrog po strehi pa je razpostavil — nič manje kakor — 162 kipov iz kamena, ki predočujejo različne svetnike v nadnaravni velikosti. Dovršil jih je deloma on sam, a večinoma so jih izklesali po njegovih načrtih udani mu učenci . . .

Na trgu „Barberini“ v Rimu je jako lep vodomet. Delfini nosijo veliko školjko, Triton jo pa tišči za vrat; kakor da bi bila jezna, pljuva iz sebe navpik v ostrem žarku vodo, ki se v visočini razpraši v meglene pene. Jako čedno, umetno delo je to.

Na trgu „Navona“ je drug vodomet v tej-le obliki: Nad visoko pečino (umetno) se dviga starodavni obelisk, ki je ob času cesarja Maksencija priromal iz Egipta. Bernini je s strašnim trudom v pečino napeljal vodotok. Voda dere na več krajih s takim šumenjem iz skalovja, da strmeči gledalec misli, da se nahaja v snežnih Planinah ob kakem romantičnem slapu. Na štirih straneh pa sedé na pečini štiri močne moške postave, predstavljajoče (po takratnem mnenju) največje reke: Donavo, Nil, Ganges in Rio de La Plata. Nekateri umetniki sodijo, da so ti moški kipi najboljše Berninijevo delo v kiparstvu.

Tudi cerkev sv. Petra hrani mnogo Berninijevih umotvorov. A žal, da je bil ravno tukaj najbolj nesrečen in — nevkusen. Papeži so mu obljubili velikanske nagrade; na razpolago mu je bilo vse, česar koli potrebuje umetnik, pred vsem neusahljiv vir denarja, ki se je tem bolj pomnožil, čim več ga je zahteval. Svet se mu je že laskal in častital, predno se je dela lotil. On sam si je pa tudi domneval, da s svojimi umotvori prekosi vse, kar se je do takrat ustvarilo v umetnosti; zakaj Bernini je bil i častilakomen. Skoval je ponosne načrte, popravljal jih leta in leta, dokler se mu niso zdeli dovolj sposobni, da „svet iznenadijo“. Toda ponos pred začetkom je vedno poguba po dovršitvi. Kdor gre s preveliko nado na delo, njemu rado izpodleti.

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Tudi Bernini je to izkusil.

Pod vlado in po naročilu Urbana VIII. je postavil nad grobom svetega Petra visoki baldakin na štirih velikanskih stebrih, ki so do 28 metrov visoki, torej višji, kakor najvišja

palača v Rimu. Iz 1860 stotov železa in bakra jih je zlil; a niso lepo gladki in okrogli, ampak zviti in zasukani ter vrh tega še oviti z vejicami. Več lepotičja (ali bolje, več neslanosti) Bernini na nje ni mogel spraviti — res prava baroška spaka.

Nad velikim oltarjem pri sv. Petru je shranjen prestol, na katerem je sedel prvi apostol in poglavar sv. cerkve v Rimu. Da bi bil prestol za vselej nepoškodovan ohranjen, oblil ga je Bernini od vseh strani z bronom, ki ga je še pozlatil, da bi se le „bolj svetil“. Prestol pa držijo na rokah največji sv. učenci: Avguštin, Ambrozij, Atanazij in Krizostom. Njih bronasti kipi nosijo jasen znak baroškega zloga.

Baldakin in imenovani prestol sta zlita iz bronu, ki je krasil stene in strop v Pantheonu. Bernini je odluščil to pristno rimsko delo, ki je tehtalo nad 4500 stotov ter je zlil iz njega baldakin, prestol in 110 topov. Škoda je dragocene kovine, katero je Bernini z neodpušljivo lahkomišljenostjo odluščil od starodavne rimske stavbe. Mnogi so že takrat očitali Urbanu VIII., zakaj je to dovolil. Ni čuda, da je neki satirik Urbana VIII., ki je bil iz rodovine Barberini, zbadal s pomenljivo vrstico:

Quod non fecerunt barbari, fecerunt Barberini.

V vkusu ravno tako ponesrečena sta oba spominika Urbana VIII. in Aleksandra VII. v isti cerkvi. (O drugem smo že govorili v tem poglavju.)

Nekoliko boljši je silno veliki kip Longinova pod kupolo; istotako tudi cesar Konstantin na konju pred „kraljevimi stopnicami“ v Vatikanu.

L 1668. je dobil Rim od Berninija še drug, priznan kras, radi katerega so Rimu zavidala vsa druga mesta, namreč: angelski most. Most sam je sezidal že cesar Hadrijan l. 134. po Kr. ter ga je na čast svojemu prerano umrlemu sinu imenoval Pons Aelius. V srednjem veku so ga imenovali „most sv. Petra“. Bernini je most na obeh straneh po dolgem obdal z marmornato ograjo, nad njo pa je postavil deset angelov, izmed katerih drži vsakateri po jedno orodje Jezusovega križanja. Angela s križem v roki je izklesal Bernini sam, druge so zvršili njegovi učenci natanko po mojstrovih načrtih. Od teh angelov je dobil most tudi svoje sedanje ime. V istini je diven, lepšega ni nikjer. Zraven pa je še tako starodaven in slaven, da pretrese srce gledalcu, ki pozna zgodovino. Koliko milijonov ljudij je že hodilo po njem; koliko pobožnih romarjev je že hitelo čezenj; koliko grozovitih vojská je že nosil! Nekaj nepopisnega ima v sebi. Bernini je pa njegov pomen še toliko povzdignil, da so prišli iz vseh dežel

in pokrajini radovedneži občudovat sloveče delo. Berninijevi angeli so veljali dolgo za čudo sveta. Spodaj v Tiberi so stavili odre, da so ž njih angele bolje videli. Ladije so se šibile vnetih opazovalcev. Polagoma, ko se je zboljšal umetniški vkus, minula je tudi preobila slava Berninijevih angelov. Dandanes se čislajo sicer kot „dobra“ dela, a oni blesk, v katerem so se svetili v baroškem času, izginil je menda za vselej. In tako jih pravično sodi umetniški svet.

Bernini je živel vedno v jako ugodnih razmerah, slavljen vsestransko. Njegova nedvomna zasluga je, da je udahnil svojemu času veliko veselje do lepih umetnostij, umetnikom pa je priboril obče spoštovanje med visokimi in preprostimi. Zato so se najbolj nadarjeni mladeniči z navdušenjem posvetili raznim strokam v umetnosti, nadejaje se enakih laskavih uspehov. Berninija samega je obdajalo veliko število zanj brezpogojno vnetih učencev. Iz vseh dežel so prihitali k slovečemu mojstru ter so se z vso vnemo oklenili njegovih načel; razširjali so jih po vseh krajih, a jih tudi večkrat po svojih osebnih nazorih izpreminjali; baroški zlog se je po njih razvil v več panog. Toda nebrojni učenci svojega učitelja niso došli v nobenem oziru. Zgodovina lepih umetnostij jih komaj imenoma pozna. Le malokateri je došel do večje veljave; sedanji svet jih pa večinoma sodi ostro in nemilo.

Med njimi gotovo najvplivnejši je bil *F r a n č i š e k B o r r o m i n i* (1599—1667). On je bil

Berninijev najljubši učenec. A pozneje se je ločil od svojega tako uglednega mojstra, celó sprl se je ž njim iz umetniških ozirov, zakaj zdel se mu je še premalo — barocco. Borromini je prevzel na lastno roko več važnih in pomenljivih del, pri katerih je le še bolj popačil baroški zlog Berninijev. Ravna črta je pri njem skoro popolnoma izginila; vse je zvito, zasukano, celó podstrešje ni ravno, temveč liki valovju se dviguje in pada. Vendar ima od njega sedanji Rim dokaj stavb, kakor: cerkev svete Neže na trgu Navona¹⁾, pročelje na palači Sapienza in cerkev sv. Ivona v istem poslopju. Borromini je sodeloval tudi pri velikanski palači Barberini ob jednom z Berninijem. Ker je pa bil njegov nekdanji učitelj knezom Barberinijem bolj všeč s svojimi načrti, kakor on, zavidal mu je Borromini ter ga strastno sovražil. Ko je bila res krasna palača l. 1667. dogotovljena ter je Bernini, ki je bil glavni vodja pri zidanju, dobil za svoje odlično delo zaslužen priznanje, tedaj se je Borromini tako raztogotil in razjezil, da se je zastrupil in v grozних bolečinah tudi umrl.

(Dalje.)

¹⁾ Pri cerkvah je on začel zopet zvonike graditi, kateri so bili v 6.—10. veku pri vseh cerkvah običajni, a so v dōbi čiste renesance izginili skoro popolnoma. Toda ne, da bi bili njegovi zvoniki visoki, poostreni piramidi podobni — kar je pri zvonikih jedino lepo; — uvel je okrogla, jabelku slična nadstrešja; semtertje celó dve ali tri jabelka drugo nad drugim; to ima morebiti vse druge lastnosti, le lepote in vkusa nima.

Dunajsko koncertovanje „Glasbene Matice“.

(Spisal dr. Janko Pajk.)

Živimo v dōbi mogočnega gibanja našega naroda na polju prosvete. Slovenstvo se prelevlja iz polusvestnosti do samosvestja in samostalnosti. Zato je potrebno, da se vsak korak in vsak znatni pospeh vestno zabeleži. Tako nam je mōči pregledavati, koliko smo že dosegli, koliko nam še nedostaja. Po tej poti pridemo do samospoznavanja, to pa nam podaje pravo smer in pravo vsodbujajo za bodočnost. Zato menim: Čeprav so predali naših listov polni opisov tega koncertovanja, ipak tudi „Dom-u in svet-u“ kot glasilu leposlovnemu in znanstvenemu pripada dolžnost, sporočati o znamenitem našem glasbenem dogodku.

Na prvi pogled se vidi, kakor da v narodnem življenju teče vse po nekakem vsakdanjem tiru. Nas Slovence pa je lanska usoda poučila, da se svetovne dogodbe vršé tudi na čudovite, nepričakovane načine. Kdo si je še lani domišljeval,

da nekega lepega dné čez jedno leto zasede truma ljubljanskih pevcev in pevk prostore posebnega vlaka, da gre koncertovat na Dunaj, pa da — zastopivša tam največji oder hrama glasbe in umetnosti — razznani širnemu svetu krasoto domače pesmi, da odiči „Glasbeno Matice“, oslavi svojega pevovodjo, samo sebe kakor ob jednom vse Slovenstvo? — In danes je že vse to za nami kot dogodek, ki nas navdaja z veseljem in ponosom. Takó brzo se suče kolo časa!

Drugi so na dolgo in drobno opisovali zunanje izvrševanje tega velikega kulturnopovestničnega dogodka: vožnjo našega pevskega zbora, njega navdušeno pozdravljanje, prisrčno sprejemanje, obilno počestčevanje, iskreno občudovanje in podobne čine: moje peró pa naj čitateljem podá skromno sličico notranjih in samo nekaterih zunanjih dogodivščin, katere so delale posebne utiske na dušo opazovalčevo.

Dve domači Muzi sta si pri teh koncertih podajali roke: Melpomena in Evterpa. Prva nam je podarila zeleno-pisani venec poezij, druga najdražje bisere svojega grla. Neutrudljivi naš Boris Miran je pomnožil svojo slavo z novimi proizvodi uma, a našo pesniško riznico s klasičnim prevodom Erbenove balade „Mrtvaški ženin“. A ni zaostal za njim drugi naš pesnik, vrlji Funtek, ki je mojsterski ponemčil naše mile narodne pesmi. Funtek pa nam je tudi podal slovenski in nemški prevod prekrasne „Pomladne romance“ Vrchlickega. Tako smo nekoliko lepega prejeli od Čehov, nekoliko prideli od svojega in — česar človek ne bi mislil — še nekaj podarili Nemcem. Tako potujejo proizvodi duhá iz roke v roko, od naroda do naroda.

Prišel je prvi večer željno pričakovanega nastopa naših pevcev.

Dolgo sem se branil, da se ne bi dal omamiti premičnim prikaznim in utiskom nastopajočih naših krasno nakičenih pevk v zlato-blestnih avbah, v belih tankih pečah, širokih predpasnikih, s svetlimi pâsi, a še bistrejšimi pogledi. Pasel sem oči na tem divnem prizoru, — godilo se mi je baš kakor drugim —: razorožil me je ves ta pojav. A to je bilo samo pol paše; kmalu se je pridružil drugi užitek, užitek za uhó; a obojni užitek kako čist, kako blažilen! Kako mirno in dostojno so te dolge in goste vrste pevk in pevcev stale, pazeče na povelja svojega vodje! Sedaj, ko je odmevala zadnja beseda Stritarjeve „Zahvale“, govorjene od dvornega igralca V. Kučere, cesarska pesem prvokrat odpre usta tem doslej molčečim redém pevk in pevcev. Dejal bi, da se je ta prostrana in prekrasna dvorana ne malo začudila, ker še nikoli ni čula slovenskega slavospeva „Bog ohrani!“

S to pesmijo je gospod pevovodja Hubad prevzel žezlo večera. „Musica sacra noster amor“, zložena od Jakoba Gallusa, uglasbena za zbor od dr. Mantuani-ja, predstavila nas je mahoma v 16. stoletje. Lepi zbori, lepi skladi, krepko doneči, sama umetnost. Med tem pa je „slan'ca pala“, in ta mahoma otvori našemu zboru mogočne vire glasov. Ta večer sem opazil bolj nego kdaj, da stoprav domača beseda in polno umevanje smisla dajeta pesmam pravega ognja in duhá, da pa je brez tega tudi najumetnejša godba samo polživa, podobna krasno izdelanemu, a ne duhovito utelešenemu kipu.

Sledeči vspored prvega večera 23. sušca, je bil srečno sestavljen, kakor sploh ves vspored obeh koncertov. Ta večer so se pevski komadi vrstili po svoji vedno rastoči težkoči: naprvo šest narodnih pesmij, potem Fibihova „Pomladna romanca“, na to Nedvedov „Nazaj v planinski raj“, za njo Foersterjeva „Ljubica“,

na koncu Brucknerjev „Te Deum“. Tako so bile tu zastopane: prostonarodna pesem, umetne slovensko-češke skladbe in cerkveno petje. Ta vrsta že kaže, da se je od pevstva vedno več zahtevalo pazljivosti, izurjenosti, pa tudi vedno večjega napora. Bil je to pravi „crescendo“. Zato je ta večer bilo nemožno vsako ponavljanje komadov, dasi so je burno zahtevali.

Čitatelj menda vpraša, katera narodnih je najbolje ugajala. Na to vprašanje je po priliki baš tako težko odgovoriti, kakor kadar te kdo vpraša, katerega svojih otrok najbolje ljubiš. Vsaka teh pesmij je vredna suhega zlata, tako resna kakor vesela. Ako bi smel po svojem čutu soditi, izbral bi si pred vsemi „Je pa davi slan'ca pala“ in pa „Škrjančka“. A to je stvar vkusa. Predavanje vsake pesmi je bilo skozi in skozi umetno, a ob tem prirodno in naravno. Občinstvo je bilo vidno presenečeno; tako milino in blagozvočnost hrani jedino pristna narodna pesem v sebi. Stav je jako vkusen in uprav vzoren; gospod Hubad je motive spravil v zlate okvire in jim dal olikanost demantov. Ni mi treba omenjati, s kakim odobrovanjem so poslušalci sprejeli te pesmi. Prepričan sem, da ne preidejo več z repertoarja.

„Pomladna romanca“ Fibihova je jako lep in hvaležen koncertni komad. Nedvedov „Nazaj v planinski raj“ je že davno znan in je tudi ta večer bil občudovan, Foersterjeva „Ljubica“ pa je menda najboljši, vsaj meni znani slovenski koncertni komad, kateri se sme prikazati povsodi po daljnem svetu. S kako naravnostjo in kako dovršenostjo se je pevalo vse to! Zvršba Brucknerjevega veličastnega „Te Deum“-a pa je do očitosti potrdila, kako dovršene pevske moči šteje ljubljanski zbor. Pod mogočnim utiskom Brucknerjevega veletvora se je končal prvi koncert, kateri je slovensko pesem uvêl v veliko dvorano svetovne glasbe in obema odmeril častno mesto. S tem večerom je naša slovenska pesem praznovala svoj „voskers“, svoje častno vstajenje.

Vrhunec umetnosti in zanimivosti pa je doseglo pevanje drugega koncerta, na večer 25. sušca. Na ta večer je bila pozornost občinstva še bolj naperjena nego na prvi večer. Sedaj so bili Matičarji že slavno znani, in zato se je pričakovalo tem več. Ne smem pa zamolčati, da so se v predstavi „Mrtvaškega ženina“ sredo-točila razna pričakovanja: Dvořakovega umotvora, njegovega osebnega nastopanja kot pevovodja, izurjenosti pevsk. zbora, sodelovanja čeških opernih pevcev in — ne v zadnji vrsti — nastopa gospodične Franice Verhunčeve. Ob tem komadu sta bili v približno jednaki meri zavezani slovenska in češka umetnost. Tu nam je torej govoriti o združenem uspehu, kateri

pa je bil za naše jednako sijajen kakor prvi večer. Samo da je pri drugem koncertu prihajala našim v poštev le glasbena umetnost kot taka.

Že v libretu tekmujeta češki original in krasni slovenski prevod, za katerima daleč zaostaja nemški.

Kako malo dunajski kritiki poznajo Bürgerjevo „Leonoro“ in pa Erbenovo romanco, ako menijo, da sta obe jednaki! A kaka različnost med obema! Koliko milejša je Erbenova Lenora od Bürgerjeve! Ta izraža svojo obupnost v bogokletvicah, a ona — Erbenova — v iskreni molitvi. Erbenova „mládenka“ je pobožna, vsa Bogu in Bogorodici udana, ki klekne pred kip Marijin, prosječ vrnitve svojega ljubega. Ni-li to pravo pravcato „slovensko dekle“? Ko je v mrtvašnici, sama v grozni zidini z mrtvecem, še ne zabi moliti za njega dušo: „Bog ti raj in meni mir in pokoj daj!“ Pobožnost in molitev sta nje jedini ščit proti napadom hudobnega duhá; oboje jo tudi reši.

S to vsebino se čudovito vjema Dvořakova skladba. Iz nje veje neizrekljiva miloba, katera se bojuje z občutki strahov in katera naposled z blaženostjo napolni dušo. Kakor je mladenka rešila svoje življenje — tudi v tem oziru se Erbenova romanca razlikuje od Bürgerjeve —, tako Dvořakova godba na koncu vlije mir, pokoj in rajsko blaženost poslušalcu v srcé.

Posebno izboren je Dvořakov umotvor v instrumentalnem delu. Človeku se večkrat zdi, da čuje Wagnerjevo mogočno glasbo; ali v pevanem delu prevladuje ves drug duh, ki mnogo bliže stoji Gounod-ovemu načinu. Saj pa se tudi že mladenka „nevesta“ po svojem značaju mnogo bolj približuje Goethe-jevi Marjetici nego Bürgerjevi „Leonori“. Wagnerjevo godbo preveja neko svetobolje in včasih tudi burja silovitih strastij, Dvořakovo pa miloba, udanost in nežnost: razlika nemškega in slovanskega duhá.

Vse prednosti Dvořakove glasbe, posebno velika melodijoznost, poleg tega pa velika opipljenost in izdelanost, stopile so prav čutno pred dušo poslušalcu pri glavni predstavi, med tem ko pri poskušnji niso bile tako čutne. Kdor je pazljivo poslušal, ne taji, da je bilo tu vse od konca do kraja v največjem soglasju: izborni, jako močni orkester, krepki zbor, solisti in solistinja in skladatelj, Dvořak sam, kateremu je pevovodja Hubad krepko hodil na roko. Velika mirnost, s katero je vodil Dvořak, kazala je očito, da se je on popolnoma zanašal na podrejene moči.

Kaj pa naj povem o zvrševanju posameznih oddelkov te krasne skladbe? Da je bila vsa dovršena in tudi brez najmanjšega nesklada, v

nekaterih delih pa nad vse izborna. Slednje velja posebno o takih mestih, kjer so predstopali ali zbori ali pa solisti. Kakor je pri velikih, mešanih skladbah naravno, odlikovale so se nekatere uloge, in to pred vsem uloga tenorista, gospoda Lašeka, s praškega „Narodnega divadla“ in gospodične Fr. Verhunčeve z dunajskega konservatorija; poleg njiju pa g. Kliment-a, basista iz Prage, kateri je imel jako težavno, večinoma recitativno ulogo. Že prvi veliki solo gospodične Verhunčeve (štef. 2) nam je razkril dovršeno njeno umetnost. Kako naraven in lahek, kako čist in gladek ji je tekel glas iz grla! Jakost pa in prirodna moč tega glasú se je mogočno razvijala na onih mestéh, kjer je trebalo pokazati ga nasproti združenim močém orkestra, zbora in nje nasprotnika, tenorista Lašeka, katerega sveži in zvonki glas je večkrat nadkriljeval ves zbor in godbo, kar se je godilo v duetih in tercetih (štef. 7. 10. 14).

Pravi biser Dvořakove skladbe pa se meni zdi „Nevestina molitev“ (štef. 17). Tu je gospodična Verhunčeva dokazala, da nje grlo hrani še drug redki zaklad: poleg soprana divni alt. Ta alt je donel tako krepko, kot nekakov krepki moški glas. Sploh je ta „molitev“ („Marija, milostna gospá“) komad zares velike vrednosti.

Ali mi je treba pristavljati, da je Dvořakova „balada“ bila sprejeta z uprav viharno pohvalo? — Da, da, „južno“, tako pravijo dunajski listi, donela je ta pohvala.

Ako sedaj vprašamo, koliko smo s tema koncertoma v glasbi pridobili, a koliko nam še nedostaja, pové nam nepristranski račun to-le: Naša narodna in umetna pesem — pesem v strogem, ozkem pomenu — si je priborila svojo nedvojbeno veljavnost, a kamorna naša glasba še daleko zaostaja za češko, da ne govorim o naši dramatični godbi, katera je še v povojih. Na boljšem smo s cerkveno glasbo. Naši pesniki — pesniki so pijonirji godbe — in glasbeniki sedaj vedó, kam jim je zastaviti svoje moči. A jedno je gotovo: Samo stanovitna, resna vadba vodi, kakor se je sedaj pokazalo, do uspehov in pridobitev.

Na koncu pa ne smem zamolčati, da je k uspehu koncertovanja razven že omenjenih činiteljev v ne zadnji vrsti pripomogel „ljubljski odbor“ na Dunaju, sestavljen iz istih oseb, katere so nabirale podporo po potresu. Njegovemu vodstvu, pred vsem gosp. dvornemu svetniku Šuklje-tu, in složnemu delovanju tega tudi iz zastopnikov drugih slovenskih pokrajin zunaj Kranjske obstoječega odbora gre dober del hvale.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige Slovenske Matice za 1. 1895.

(Dalje.)

Zabavna knjižnica. IX. zv. Temni oblaki.
— Čolnarji in brodniki na Ljubljani in Savi.
8°. Str. 143. — Cena 40 kr.

Odkar je rajnemu Levstiku padlo iz roke ostro pero, nismo več čitali tako rezkih in trdih ocen, kakor o letošnjem zabavnem berilu Slovenske Matice. Vsekako treba reči, da to ni dobro znamenje za naše leposlovje.

Četudi je pa jako prav, da pové ocenjevalec svojo misel krepko in jasno, vendar treba, da se ozira — ne toliko na splošne človeške, torej tudi pisateljske slabosti, kolikor — na stališče pisateljevo, na njegov namen, na njegovo posebnost, ki je več ali manj opravičena, ako je umetnostna in dosledna. Ocenjevalec bodi pravičen realistu in idealistu in vsakemu priznavaj njegove vrline. Sicer se je začela v najnovejšem času med nami nekaka pravda, ali je v pesništvu, posebej v povestnih delih, boljši realizem ali idealizem. Toda ta pravda je popolnoma nepotrebna; obe vrsti umetnih proizvodov sta opravičeni in živita že od nekdanj v pesništvu, pa tudi bodeta, ker izvirata iz različnih značajev pisateljev, kakor tudi posameznih dôb. (Morda izpregovorimo drugodi o tem, ako bô treba, obširneje.) Na tem nepristranskem stališču naj stoji ocenjevalec. Mislimo, da bi bile ocene o letošnjih pripovednih spisih Slov. Matice milejše, ako bi se bili ocenjevalci držali tega načela.

A rekli smo: ta soglasna nemilost in obsodba ocenjevalcev ni dobro znamenje za leposlovne letošnje proizvode; tudi ne namerjamo naravnost ugovarjati svojim tovarišem. Žal, le prerresnično je, da izvečine pogrešamo v spisih onega bistvenega dela, brez katerega ni pravih umotvorov, ki se mu pravi umetna oblika. Ta oblika pa ni samo jezik ali pisava ali način pripovedovanja, ampak je najprej celotni duh, ki oživlja izbrano snov. In za tega duha treba mišljenja, uma, volje, truda, stanovitosti, skrbnosti, pile, popravljanja, čiščenja, glajenja. Ali se pa hôte naši pisatelji, katerim radi priznavamo veliko sposobnost in nadarjenost, ukloniti temu jarmu? Kipar mora svoj kip vsestransko olikati; ni dovolj, da napravi samo nekaj štul, ki bi pomenjale glavo, roke in noge. In to skrbno likanje moramo zahtevati tudi od pisateljev.

Zaradi tega želimo iskreno, da bi naših pripovednikov ne ostrašile letošnje neugodne ocene, prosimo pa tudi nujno, naj se pač bolj trudijo za pravo umetnost. Idealist naj ne pozabi, da je podlaga vsakemu umotvoru živa istina in dejansko življenje, ne pa neverjetne in zračne izmišljotine;

realisti pa naj pomislijo, da umetnost ni gola priroda, čeprav izhaja tudi iz prirode; ni namreč iz same prirode, ampak še bolj iz uma, iz duha. Ko bi bila umetnost samo reprodukcija prirode, bile bi tudi živali umetnice prve vrste.

Zdelo se nam je potrebno toliko opomniti splošno, da lahko tem krajše presodimo posamezne proizvode.

„Temni oblaki“ res niso povest, da bi se ž njo ponašali pred svetom; najmanj nam je všeč to, da slučajnost ali sreča razvozla zapleteno dejanje: vendar smemo pohvaliti pisateljevo domoljubno vnemo, opisovanje notranjskega življenja in nravno podlago, na kateri sloni povest.

Nedavno smo opomnili, da je pri Dobravčevih povestih premalo razlike. Recimo, da bi bila vsaka zase tudi dokaj dobra; ker je pa druga drugi jednaka, izgine lahko pri čitatelju vse zanimanje za pisateljeve proizvode. Zlasti ima gospod pisatelj nekatere posebnosti, katere silijo pogostoma na dan. Kajpak; naj bi bili tudi demanti, a kar je preobilno, tega se kmalu prenamajemo. Zato mu svetujemo, naj piše čisto preprosto, a tudi čisto resnično, kadar opisuje življenje. Idealnega vzleta ne bomo pogrešali, ker ga je v pisatelju dovolj; resničnost in preprostost pa mu bodeta kazala trdno pot, po kateri se najhitreje pride do namena. — Toliko bodi dosti, da ne delamo krivice marljivemu pisatelju, ki deluje tako goreče na polju naše beletristike. Žal, nobena cesta ni tako gladka in čista, da ne bi se na njej našlo kaj blata ali kamenja za na hrbet nemilega popotnika.

Vrhovčev spis: „Čolnarji in brodniki na Ljubljani in Savi“ spada med one dragocenosti, katerih je naš zgodovinar zbral že mnogo po naši malo znani zgodovini.

Ant. Knezova knjižnica, II. zvezek (stranij 210) nam podaja dve povesti in jeden življenjepis. „Gorski potočki. Povest Ivana Gorca.“ O tej povesti bi se dalo marsikaj reči, in zares se je tudi že reklo mnogo. Ostro so jo sodili na desni in levi; tudi mi je nečemo in ne moremo opravičevati, ker se nam zdi, da je pisatelj le preveč pozabil zahtev umetnostnih in nravnih: a vendar mislimo, da pisatelj namen ni bil slab, marveč dober, in da je treba celó najneumestnejše prizore soditi po načelih, ki so izraženi v uvodu: kot ironijo. A kar se tiče nravnosti, smo neizprosni ter pravimo: kar je kreposti nasprotno, kar je pohujšljivo, to je veliko zlo povsodi, največje pa v lepem slovstvu. Nikar se ne šalite iz kreposti! Pisatelj ima lepe darove, a naj jih nikar ne porabi za to, da iztakne ves gnoj in vse smeti v „Kravji dolini“, marveč naj išče tudi kaj boljšega v življenju, izvestno najde tudi mnogo dobrega, in za

tisto naj on kot „vzglede značajnega moža“ navduši „nezrele mladeniče“, ki so vsekako velika večina med bralci slovenskih leposlovnih knjig.

„Planinska idila“ Pavline Pajkove je povsem podobna pisateljičinim drugim povestim.

„Matija Valjavec.“ Spisal Fr. Levec. Z Valjavčevo podobo. To je prijeten „donesek“ k naši novejši književni in društveni zgodovini. Morda bi vsak življenjepisec ne bil porabil na ta način izvirnih Valjavčevih podatkov: no, za zgodovinarja in dušeslovca so pa prav ti podatki mnogo vredni.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“ za 1. 1895.

(Dalje.)

Zabavna knjižnica Matice Hrvatske. Svežak 176—178. Bez nade. Pripoviest iz mostarskoga života. Napisali Osman-Aziž. Ciena 75 novč. Stranij 262. — V tej knjigi izkušata pisatelja v obliki povesti pokazati čitatelju, kak utisek je napravila okupacija avstrijska bošnjaške dežele — oziroma v Mostaru samem — na ondašnje prebivalce. Kakor v javnem življenju, tako je prihod avstrijske vojske tudi v zasebnem življenju učinil silen preobrat. Nekaterim se je zdel dogodek v srečo, drugi zopet so ga gledali le po strani. Zdelo se jim je, da se mora ukončati vse, kar je bilo do sedaj dobro, da se razruši islamska vera, ugonobi družbinsko življenje. Ti so bili nezaupni ter postali brezskrbni, nedelavni in izgubili voljo sploh, česa poprijeti se: češ, saj bo tako Švaba predruščil vse in se zase okoristil. In takega človeka kaže pripoved v Alagi. Poprej imovit in češčen mož se ne more spoprijazniti z mislijo na ptujce. V vsakem, ki jih količaj zagovarja, vidi odpadnika od vere. Vedno misli, da poproda vse in se izseli na Turško. Ali čas hiti naprej — on opusti vsako delo. Ne obdeluje polja in vinograda —, poseda po kavarnah in javnih krajih, da se pogovarja, kaj bo in kako bo. Ne pazi niti na otroke, s kratka: za nobeno reč mu ni skrbi. In tako propada njegovo blagostanje, sin Mehmed Alija hodi v slabe družbe in postane navaden pijanec, ukonča srečo hčere, Gjulse, da ne pusti poročiti se s Hilmom, blagim mladeničem, zato, ker je oblekel ozke hlače itd. Žalosti oboli žena in umrje, mlajši brat Gjulsin se ponesreči v Neretvi — vtone; starejšega zapró za 13 let kot ubijalca. Očetu prodadó do zadnjega vse in Gjulsa skrbi nekaj časa zanj, dokler tudi oče ne obnemore in umre. Ostane brez vsega dvajsetletna vdova, brez nade.

Pisana je povest živo. Slike in prizori krasni — no! tu in tam se mi zdi vendar včasih preveč — kaj bi rekel: plastično in bi se lahko mladi glavi domišljija le preveč vzbujala, kadar opisuje

n. pr. Gjulso ali ono „natakarico“. Sicer so značaji dobro pogojeni in nehoté moraš sočustvovati z Gjulso, pomilovati Alagijino, odvrčevati se od izprijenega Mehmeda Alije, spoštovati Hilma in očeta njegovega, Omerefendijo. Jezik — da! navaditi se ga mora! Kako bolj težaven je pač, kakor v „Slavenski knjižici“! Seveda ga otežuje še bolj toliko turških in dijalektskih besedij, za katere je dodan h koncu „tumač“ in jih ni nič manj nego 115. Pa je še drugih več, katerih niti v Veseličevem ilirskoneškem „rečniku“ nisem mogel najti. Vse prav: ali za zabavno knjižnico se mi zdi malo premalo zabavno.

M. B.

August Harambašić: Izabrane pjesme. Strani 239. Cena 75 kr. — Glavni predmet zbirki je ljubezen in domovina, katero pesnik iskreno ljubi, za katero hoče krepko delovati in trpeti, za katero želi žrtvovati srečo in življenje.

Za svoj narod borit ću se viekom,

— — — — —
Makar ranjen tisuć puta moro
Putem stati, pasti i umrieti;
Jer da može tisuću života
Izteći mi iz milijun žila:
To bi možda tisuću žrtava,
Ali samo jedna dužnost bila —

pravi lepo v pesmi „Dužnost“. Neko turobno čustvo preveva skoro vse pesmi: žalost za umrlo drago in za nesrečno hrvaško zemljo polni pesnikovo srce; a on zaupa v bodočnost svojega naroda; na mnogih mestih nam izraža udanost v božjo voljo, zaupanje, da Bog pomore bednemu njegovemu rodu.

Pesnik se često, dejali bi, prečesto izgubi v abstraktnost, kjer pa izkuša svoje ideje prikazovati pod mnogimi prisposodobami in primerami, med katerimi so nekatere krasne in izvirne, včasih pa tudi nesrečno izbrane. Pa tudi najboljše stvari se človek nasiti, ako se mu vedno in vedno ponuja, kakor tukaj primere zlasti v prvih pesmih te zbirke.

Kjer pa se je spustil (ali povspel) pesnik do preprostosti, tam je dosegel gotovo največje uspehe. Kdor se hoče o tem preveriti, čitaj krasni venec pesmij „Srca jadi“, katere lahko imenujemo biser zbirke. Kako preprosto, kako narodno, brez rim — a vendar kako nežno, kako globoko čuteče! Kdor se hoče prepričati, kako sta v pesnikovi duši spojena dva ideala, ljubav do deve in domovine, čitaj „Ružmarinke“ in „Samrtnice“. V „Popievkah“ po narodnih motivih zloženih, kakor pravi pesnik, se ni mogel tako prilagoditi narodnemu duhu kakor v zgoraj imenovanih pesmih. „Novim pjesmam“ nedostaje prave svežosti in krepkosti. Z lirsko-epsko pesmijo „Na oazi“ (Iz povečega cikla: „Iztočnih pjesama“) je uvêdel opojno orijentalno poezijo v hrvaško slovstvo.

G.

Bodočnost slovenskega naroda.

(Dalje.)

Kadar pošiljajo naši kmečki stariši sina v šolo, dajejo mu celo torbo naukov za na pot. Posebno mu prigovarjajo, naj se pridno uči, da jim ne bo delal sramote, marveč čast. Vedó namreč, da jim sin lahko izpolni željo, ako hoče. Kako želita oče in mati dati mu svojega duha in srca! „Kako bi ona dva delovala marljivo, ko bi bila v šoli namestu sina!“ Tako si mislita. In kdo ne vé, da je res tako? Ako hoče dijak, izpolnjuje želje starišem; ako se poleni in ponemari, prevari stariše in sebi zapravi srečo.

Tudi celemu narodu prigovarja podobno Oče in gospodar narodov. In vsemu našemu narodu velja božji opomin: Bodi priden, delaj mi veselje in čast!

Namen, ki smo ga opisovali doslej, ni za nas pretežak, ampak je jedino primeren. Ta nas osreči, ta je za nas časten, za tega imamo sposobnosti in pomočke. Zato ostanimo trdni v prepričanju, da je opisani vednostni in umetnostni napredek, boljše: znanstvena in umetnostna sposobnost, delovanje posameznih Slovencev v znanstvenem oziru bodisi doma ali v ptujini, vzorni svétni namen našega naroda.

Sedaj vemo, kam. A govoriti hočemo o bodočnosti našega ljubega naroda. — No, kdo ne vé, da nismo preroki, ki bi poznali bodočnost do pičice natanko, ampak rodoljubi, ki bi drugim in zase imeli radi lepo, ugodno bodočnost. In to bodočnost bomo naslikali v kratkih potezah, četudi morda ne vsestransko z veliko politično prebrisanostjo, pa z resnično domovinsko ljubeznijo.

V lepi svoji bodočnosti (katero si mislimo že kot sedanost) je narod naš zrel za svoj poklic. Zrel je v zavednosti. Spoznava samega sebe iz svoje moči, spoznava svoj namen in se ga tudi trdno oklepa.

Zaveda se, da je majhen narod med drugimi, toda kot narod je samosvoj, kakor so drugi, četudi večji. Zaveda se, da je podlaga njegovemu obstanku večna božja pravica, in da se njegova usoda suče po zakonih božje previdnosti. Na pravico to se naslanja, previdnosti je pa udan iz srca. Trdno veruje in upa, da je njegova srečna bodočnost zagotovljena, dokler ostane na tej podlagi in v tem prepričanju.

Zato je naš narod tudi iz omenjenega ozira veren, kakor je svojo vernost ohranil po hudih bojih kót očetovsko dedščino. Ti boji so minuli, narod jih je prebil, kakor se prebije huda in nevarna bolezen. Nasprotniki vere so utihnili,

saj so spoznali, da kopljejo s svojim počenjanjem grob narodu in sebi. In sedaj vlada srca globoka in mirna vernost, ki izvira iz resničnega, semtertje težko pridobljenega prepričanja.

Kakor je globoko in trdno veren tisti človek, ki je premagal hude dvome in izkušnjave zoper vero, tako je tudi naš narod utrjen v katoliški veri, katere se veseli in s katero se ponaša pred svetom. Kakor so junaški Črnogorci ne samo nad vse vneti za zlato slobodo, ampak tudi za svojo vero; kakor so korenjaški Maroniti ob Libanonu pogumnega srca in žive vere, tako je tudi Slovincu v naši bodočnosti prava vernost v srcu poleg navdušenja za samostojnost in narodov prospeh.

V tem navdušenju tekmujejo vsi stanovi za blaginjo domovine. Narod posluša svoje dušne pastirje v lepih in velikih cerkvah in jih ljubi kot božje služabnike, pa tudi svoje brate po krvi: a oni radi delujejo do skrajne požrtvovalnosti za svoje črede — za svoj narod, vedoč, da ljubezen rodi ljubezen, kakor pomladno solnce kliče na dan najlepše cvetlice. V tej resnični krščanski ljubezni se ljubijo vsi, ki delujejo kakor koli za narod. Ta ljubezen jih tolaži v težavah in osrčuje v bojih z nasprotnimi sosedi. V tem velja načelo: „Ako nas Slovence sovražijo drugi narodi, pa se vsaj mi ljubimo med seboj!“

Zato v bodoči Sloveniji ni več strank, ker so vsi Slovenci jednega duha in srca. Zlasti ni nikogar, ki bi hotel bližnjemu škodovati. Bližnjemu škodovati, obrekovati ga in mu greniti življenje — to je satansko delo, katero je v bodoči Sloveniji tako prokleta kakor izdajalstvo. V šoli ne pozabi noben učitelj med zgodovinskim poukom omeniti: „Nekdaj so naši očetje silno trpeli zaradi nesloge, zato — otroci — varujte se napuha in zavisti, da ne pridemo zopet v tako nesrečo!“

Poleg cerkve uživa največje spoštovanje šola. Šolskih poslopij je silno veliko. Preprosta so, prostorna in s šolskimi potrebščinami dobro oskrbljena. Pri šolah so vrtovi, njive, travniki; semtertje delavnice in hlevi za živino. Učenci na kmetih imajo samo poldnevni pouk. Pol dneva pa delajo ali doma ali pri šoli. Učitelji živé od državnih malih prispevkov in od svojega gospodarstva. Vsi občani jih spoštujejo, a oni so vsem vzgled vernosti, poštenosti, pridenosti in varčnosti.

V šolah se učé le nekateri predmeti izmed onih, ki jih učé dandanes. Vsak otrok mora

znati gladko brati in lepo in urno pisati. Domači jezik znajo učenci lepo in čisto govoriti in pisati, računati znajo posebno dobro „iz glave“. Težavne račune, katere so nekdanj samo pisali, izdelujejo v bodoči Sloveniji lahkoma na pamet. Neprenehoma se priporočajo učencem glavne čednosti: Pobožnost, poštenost in pridnost. Otroci zmernih in dobrih starišev so jako bistrega uma in neizrekljivo pridni. Od daljnih krajev hodijo opazovat slovenske šole in poslušat slovenske otroke.

V višje šole gredó vedno le najbolj nadarjeni in najpridnejši dečki. Kdo naj gré, to določi šolska oblast. Bogastvo in imenitnost ne odločujeta mnogo. V srednjih in višjih šolah je cvet mladine, ki se odlikuje v kreposti in znanju. Navdušeni učitelji učé mladeniče slovenske zavednosti. Ni pridnejših in umnejših dijakov, kakor so slovenski. — Najbolj pa slové slovenski visokošolci. Kakor čebelice si nabirajo obširnega strokovnega znanja in so pri izkušnjah vedno najboljši. Imajo tudi po raznih vseučiliščih medsebojne družbe, a samo v ta namen, da skrbé za bolne ali uboge sošolce, pa, da se

trudijo za častno ime in poštenje vseh tovarišev. V gostilne ne zabajajo, pač pa v knjižnice. Kot izobraženi mladeniči znajo vsakomur odgovoriti, kar mu gré; da bi se pa s kom dvojevali, t. j. na poseben način pretepali, to se jim zdi sramotno. Skoro nobenega slovečega vseučilišča ni v Evropi, da ne bi se na njem učil kak Slovenec, četudi ima slovenski narod doma svoje dobro urejeno slovensko vseučilišče.

Slovenski izobraženci dobivajo po dovršenem vseučilišču prav lahko službe doma in v tujini. Zato so v raznih službah po vseh deželah. Zlasti umetniki, tehnik in učenjaki slovenski slové kot najboljši v svojih strokah. Na vseučiliščih so profesorji, pri stavbah so spretni inženirji, pri raznih kulturnih delih so Slovenci pogumni in izkušeni voditelji.

Velika in vstrajna pridnost vodi slovenske mladeniče do takih uspehov. Res je, da nekateri omagajo zaradi silnega truda: a niti polovica toliko jih ne umrje zaradi prevelikega truda, kakor nekdanj zaradi nerednega življenja. Domovina pa slavi mladeniče, ki so pošteno umrli sredi težkega dela. (Konec.)

Nove knjige.

Marija, podoba pravice. Za šmarnično pobožnost. Spisal Jožef Krčon, duhoven ljubljanske škofije. 1896. Stranij 323. Cena v polusnju 90 kr., v usnju 1 gld., z zlato obrezo 1 gld. 20 kr. Katoliška bukvarna.

Slovanska knjižnica. Urejuje in izdaja And. Gabršček. Snopič 44—45: *Poezije*. Zložil Josip Pagliaruzzi (Krilan). II. Str. 152. Cena 50 kr. V Gorici.

— — Snopič 46: *Ikonija*. Srbski spisal Čeda Mijatović. Poslovenil Podravski. Str. 104. Cena 18 kr. V Gorici.

— — Snopič 47: *Narodne pripovedke v soških planinah*. III. Str. 96. Cena 18 kr. V Gorici.

— — Snopič 48—49: *Poezije*. Zložil Josip Pagliaruzzi (Krilan). I. Str. 144. Cena 50 kr. V Gorici.

Knjižnica za mladino. Ustanovila: „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“. Izdajatelj in odgovorni urednik And. Gabršček. Sn. 7: *Razne pripovedke*. Stranij 159. Cena 40 kr. V Gorici.

— — Snopič 8: *Antona Martina Slomšeka* „Spisi zbrani za mladino“. I. Pesmi. 1. snopič za srednjo stopnjo. Str. 80. Cena 20 kr.

— — Snopič 9: *Plemenita srca*. Povest za mladino. Str. 103. Cena 20 kr. V Gorici.

— — Snopič 10—11: *Antona Martina Slomšeka* „Spisi zbrani za mladino“. I. pesmi. 2. snopič za višjo stopnjo. Str. 187. Cena 40 kr.

— — Snopič 12: *Hudoben tovariš*. Iz srbščine. — *Zmrzle solze* na cvetkah Marije Antoinette, francoske kraljice. Iz francoščine. Stranij 84. Cena 20 kr. V Gorici.

— — Snopič 13—14: *Pesmi cerkvene in druge*. Zložil And. Praprotnik. (S sliko). Strani 192. Cena 50 kr. V Gorici.

— — Snopič 15: *Zeleni listi*. Kratke pripovedi za otroke, stare 6 do 10 let. Po Francu Wiedemannu poslovenil Ant. Brezovnik, učitelj. Str. 96. Cena 25 kr. V Gorici.

Darovi za Marijanišče.

Gosp. Josip Regen, župnik	gld.	5.—
„ Julij pl. Trnkoczy, lekar	„	12.—
„ Neimenovanec	„	5.—
„ J. Lenarčič, posestnik	„	2.—
„ baron X.	„	10.—

Živila za piruhe ob velikonočnih praznikih so darovali gospodje: Peter Majdič, posestnik v Mengišu. — Anton Hribar, molar v Ljubljani. — Iv. Zorman, posestnik in trgovec v Šiški. — Ferd. Kosak, mesar v Ljubljani. — Gabrijel Piccoli, lekarnar in posestnik v Ljubljani.

Vsem blagim darovalcem stotera zahvala!